

บทที่ 2

แนวคิดกับการนำวิธีการเพื่อลดภัยมาบังคับกับผู้ป่วยจิต

แนวความคิดพื้นฐานอันเป็นที่มาของวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น เป็นแนวความคิดในเรื่องของการป้องกันการทำคามผิดในสังคม ทั้งนี้เพราะสภาพบังคับทางอาญาว่าด้วยเรื่องโทษเป็นแต่เรื่องที่มุ่งหมายเพื่อปราบปรามการทำคามผิด โดยมุ่งกระทำต่อบุคคลที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายอาญา ซึ่งมาตรการดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคม เพราะในบางกรณีการทำของบุคคลบางประเภท หรือพฤติกรรมบางลักษณะยังไม่อาจถือว่าเป็นความผิดต่อกฎหมาย แต่บุคคลนั้นมีลักษณะหรือมีพฤติกรรมถึงขั้นที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมแล้ว และถ้าปล่อยให้บุคคลนั้นอยู่ร่วมในสังคมหรือมีพฤติกรรมดังกล่าวต่อไปก็จะนำมาซึ่งการทำคามผิด ด้วยเหตุดังกล่าวนี้รัฐจึงควรที่จะมีมาตรการควบคุมบุคคลบางประเภท หรือการกระทำที่น่าจะเป็นอันตรายแก่สังคมนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดการทำคามผิดขึ้นซึ่งมีแนวความคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีป้องกันสังคม (Social Defence Theory) การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้อย่างถูกต้อง โดยที่ไม่เป็นที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลจะต้องเป็นการนำมาใช้โดยการนำทฤษฎีป้องกันสังคมมาศึกษาและทำความเข้าใจอย่างแท้จริง ดังนั้น ในการที่จะพิจารณาถึงหลักการและเงื่อนไขในการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยจะต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ คือทฤษฎีป้องกันสังคมอันเป็นที่มาของวิธีการเพื่อความปลอดภัย และหลักการในเรื่องของเงื่อนไขในการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้ ซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้ของหลักทฤษฎีที่จะต้องปรากฏพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น และพฤติกรรมนั้นๆ จะต้องมีลักษณะเช่นใดซึ่งผู้เขียนจะได้ดำเนินการพิจารณาต่อไป

2.1 ทฤษฎีป้องกันสังคม (Social Defence Theory)

2.1.1 ประวัติและความหมายของทฤษฎีป้องกันสังคม¹

ตามแนวความคิดในเรื่องทฤษฎีป้องกันสังคมนี้ เริ่มต้นจากปลายยุค โพลีทิฟ คริมินโนโลยี (Positive Criminology) ซึ่งสำนักนี้ต่อต้านกระแสความคิดของสำนักคลาสสิก (Classic) โดยเริ่มจากสำนักคลาสสิกมีความเชื่อว่าบุคคลมีเจตจำนงเสรีในการกระทำของตนและมี

¹ Marc Ancel. (1957). **Social Defence**. pp. 44-70.

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ก็เพื่อเป็นการแก้แค้นให้สาสมกับความผิดที่ได้ก่อขึ้นด้วยอิทธิพล กระแสความคิดของสำนักคลาสสิกนี้เองก่อให้เกิดความยึดมั่นในอิสระ ในความมีเสรีภาพมากขึ้น อันส่งผลให้เกิดการปฏิวัติขึ้นในประเทศฝรั่งเศส และในยุคนี้เองที่กฎหมายแพ่ง (Civil Law) มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นในทางตรงกันข้ามกับกฎหมายอาญา (Criminal Law) กลับไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร การศึกษากฎหมายอาญายังใช้แนวความคิดเดิมคือ เป็นการศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรมจากตัวของผู้กระทำความผิดทั้งทางด้านอื่นมาประกอบ เช่น ทางด้านกายภาพ จิตใจหรือสังคม จนกระทั่งถึงปลายยุคสำนักสิทธิจึงได้เริ่มมีการหันมาศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรมจากตัวของผู้กระทำความผิดทั้งทางด้านกายภาพ และด้านสังคมมาประกอบซึ่งเป็นการศึกษาที่เป็นศาสตร์มากขึ้น (Scientific) อย่างไรก็ตามแนวความคิดของสำนักสิทธิก็เป็นการเริ่มต้น ที่เป็นการยอมรับความหมายของคำว่า “คุ้มครองป้องกันสังคม” เท่านั้น

ในปี ค.ศ. 1899 วอน ลิสซ์, แวน ฮาเมล และอดอล์ฟ พรินส์ (Von Liszt, Van Hamel and Adolphe Prins) ได้ร่วมกันก่อตั้งองค์กร Union of Criminal Law โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางที่ควรจะเป็นของกฎหมายอาญา และเป็นการเบี่ยงความสนใจของบุคคลให้ออกมาสู่แนวความคิดในการป้องกันสังคม ซึ่งเป็นการตั้งขึ้นมาโดยไม่คิดที่จะเป็นสำนักความคิดป้องกันสังคมโดยตรงแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตาม Prins ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรผู้ก่อตั้งได้เขียนหนังสือชื่อ “การป้องกันสังคมและการแปลงรูปแบบกฎหมายอาญา” (La Defense Social et les Transformations du Penal) ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลแรกที่ได้ยึดถือแนวความคิดในเรื่องป้องกันสังคมในลักษณะที่เป็นทฤษฎี โดยเขาได้อธิบายว่า การสืบเนื่องมาจากแนวความคิดความเชื่อเดิมของสำนักคลาสสิกที่ได้ยึดถือหลักเรื่องความรับผิดชอบของบุคคล (Responsibility) ทำให้บุคคลบางประเภท เช่น บุคคลที่จะก่อเหตุร้าย ไม่ต้องรับโทษในทางอาญา เพราะตามความคิดของสำนักคลาสสิกนี้ การลงโทษบุคคลใดจะต้องมีการแสดงเจตนา และโทษที่จะลงนั้นต้องให้เหมาะสมกับเจตนาของผู้กระทำความผิด จากยุคนี้เองที่ก่อให้เกิดผลตามมาคือทำให้สังคมไม่อาจป้องกันอันตรายจากบุคคลที่มีสภาพอันตรายเช่นนี้ได้ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสำนักโพสิทิฟที่ได้สร้างทฤษฎีป้องกันสังคมขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายจะให้เกิดความแน่ใจในความปลอดภัยแก่ชีวิต ทรัพย์สิน ชื่อเสียง ฯลฯ และได้พัฒนาก้าวมาสู่ระบบความเป็นอันตรายของผู้กระทำความผิด (Dangerousness of offenders) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของมาตรการป้องกัน (Preventive Measure) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการลงโทษ (Punishment) และต่อมาได้ขยายก้าวไปสู่มาตรการป้องกัน ก่อนมีการกระทำความผิด ได้แก่ การเรียกประกันทัณฑ์บน อันส่งผลทำให้แนวความคิดในเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ได้แย้งอยู่บ้าง ถึงแม้จะเป็นเช่นนั้นก็ตามระบบกฎหมายในหลายๆ ประเทศก็ยังมีแนวโน้มยอมรับเอาแนวความคิดนี้ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศตน เช่น สเปน โคลัมเบีย อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ต่อมาในการประชุมของสหประชาชาติ (United Nations) ในปีค.ศ. 1948 ได้มีคำวินิจฉัยในเรื่องการป้องกันสังคมว่า เป็นการป้องกันอาชญากรรมและแก้ไขตัวผู้กระทำผิดไปในขณะเดียวกัน โดยเป็นการเพิ่มเติมแนวความคิดหลักขึ้นมาอีกประการหนึ่ง จากเดิมที่แนวความคิดมุ่งเฉพาะการป้องกันสังคมจากสาเหตุของอาชญากรรมเท่านั้น และจากจุดนี้เองจึงเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ของแนวความคิดในการป้องกันสังคม

ทฤษฎีป้องกันสังคมยุคใหม่ แบ่งแยกแนวความคิดออกเป็น 2 กลุ่ม

1) กลุ่มแรก เป็นพวกที่ยึดถือในเรื่องพฤติกรรมต่อต้านสังคม (Anti-Social Conduct)

ของบุคคล

มีการเสนอให้ยกเลิกในเรื่อง ความรับผิดชอบในทางอาญา (Criminal Responsibility) กฎหมายอาญา (Criminal Law) และ โทษ (Punishment) โดยหันมาใช้พฤติกรรมต่อต้านสังคม และมาตรการเพื่อป้องกันพฤติกรรมของบุคคลดังกล่าวแทน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการยกเลิกหลักในเรื่องความรับผิดชอบของบุคคลในทางอาญาตามแนวความคิดเดิมทั้งหมด

2) กลุ่มที่สอง กลุ่มนี้เป็นที่ยอมรับกันมากกว่ากลุ่มแรก ซึ่งถือว่าเป็นแนวความคิดทฤษฎีที่ป้องกันสังคมยุคใหม่ (New Social Defence)

กลุ่มนี้เป็นที่ยอมรับ เพราะเน้นการยอมรับถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยรัฐยังคงมีหน้าที่นำบุคคลที่กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคม (Resocialization) จะมองข้ามสิทธิของบุคคลไม่ได้ และรัฐยังคงให้ความสำคัญในการจัดให้มีระเบียบเรียบร้อยในสังคม ด้วยการคงไว้ซึ่งกฎหมายอาญา ส่วนในเรื่องความรับผิดชอบต่อบุคคล เสรีภาพของบุคคล การลงโทษ ก็ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม ทั้งนี้เพื่อเป็นการผลักดันในการนำบุคคลกลับเข้าสู่สังคมต่อไป ซึ่งวิธีการนำบุคคลเข้าสู่สังคม (มาตรการต่างๆ) ก็ต้องมีวัตถุประสงค์เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลจากอำนาจรัฐอีกด้วย

สรุปแนวความคิดของทฤษฎีป้องกันได้ดังนี้

(1) ทฤษฎีป้องกันสังคม เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการกับอาชญากรรมก็เพื่อที่จะป้องกันสังคมมากกว่าที่จะลงโทษผู้กระทำความผิด

(2) จุดประสงค์ของแนวความคิดทฤษฎีป้องกันสังคมก็เพื่อคุ้มครองป้องกันสังคม โดยการใช้มาตรการที่มีความเป็นกลางๆ นอกเหนือจากการลงโทษ คือการที่กั้นตัวของบุคคลนั้นออกมาจากสังคม หรือโดยให้มีการเยียวยา หรือให้มีการใช้วิธีการรักษา

(3) นโยบายอาญา (Penal Policy) ของแนวความคิดตามทฤษฎีนี้ก็เพื่อป้องกันบุคคลมากกว่าที่จะป้องกันอาชญากรรม กล่าวคือ การมุ่งที่จะให้ผู้กระทำความผิดกลับเข้ามาอยู่ร่วมในสังคมได้

(4) วิธีการนำบุคคลนั้นกลับเข้ามาสู่สังคมใหม่ จะต้องประกอบด้วยความคิดเรื่องมนุษยนิยม (Humanization) ของกฎหมายอาญาด้วย กล่าวคือ การนำความมั่นใจในตนเองและความรับผิดชอบของบุคคลกลับคืนมา รวมไปถึงการพัฒนาความรู้สึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย

(5) วิธีการนำบุคคลกลับเข้าสู่สังคมนั้นนอกจากจะมีแนวความคิดในเรื่องของมนุษยนิยมแล้ว ขั้นตอนที่เกี่ยวข้องที่จะต้องปฏิบัติไปโดยมีพื้นฐานในความเข้าใจอย่างศาสตร์ (Scientific) ของปรากฏการณ์ของอาชญากรรมและบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิดด้วย

จากการที่อิทธิพลของทฤษฎีป้องกันสังคมได้แทรกซึมเข้าไปสู่กฎหมายของประเทศต่างๆ มากมายในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แม้ว่าทฤษฎีป้องกันสังคมยังเป็นที่โต้เถียงกันอยู่หลายประการ แต่การยอมรับของประเทศต่างๆ ในการนำเอาไปใช้ก็เป็นหลักประกันได้ว่า ทฤษฎีป้องกันสังคมเป็นที่ยอมรับกันได้อยู่ในระดับหนึ่ง การพิจารณาแนวความคิดตามทฤษฎีนี้ ที่เป็นอยู่ในกฎหมายของประเทศต่างๆ นั้น จะแยกเพื่อพิจารณาตามระบบกฎหมาย 2 ระบบหลัก คือ ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

1) ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นักกฎหมายในระบบนี้ตั้งแต่เริ่มแรกได้อธิบายความหมายของคำว่า การป้องกันสังคม นโยบายทางอาญา ความเป็นอันตราย และมาตรการป้องกันเอาไว้ต่างๆ กันออกไป โดยจะเริ่มเข้าสู่ตัวบทกฎหมายจริงๆ เมื่อช่วงปลายศตวรรษที่ 19 มีการออกกฎหมายรองรับเรื่องการใช้ดุลพินิจ (Discretionary Power) มาตรการป้องกัน การใช้ระบบคู่ (Dual System) ในการลงโทษ เป็นต้น ประมวลกฎหมายต่างๆ ที่มีแนวความคิดในเรื่องนี้มีทั้งประเทศในภาคพื้นยุโรป เช่น อิตาลี เดนมาร์ก โปแลนด์ หรือในประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียก็ตาม นอกจากนี้ยังมีประเทศในกลุ่มลาตินอเมริกา เช่น บราซิล เม็กซิโก และอาร์เจนตินา เป็นต้น

2) ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในแง่ทางทฤษฎีแล้วได้ถือกันมาโดยตลอดว่า แนวความคิดของทฤษฎีป้องกันสังคมไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎหมายคอมมอนลอว์เลย สำนักโพสิทีฟ คริมินอลอจี ต่างหากที่เข้ามามีบทบาทมากกว่าในระบบกฎหมายนี้ มาตรการป้องกัน นโยบายทางอาญา และการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำความผิด มิได้มีความหมายเช่นเดียวกันกับประเทศในระบบซีวิลลอว์ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่าทฤษฎีป้องกันสังคมได้เข้ามามีอิทธิพลในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ในความเป็นจริง ทั้งนี้มีสาเหตุจากตัวระบบนั่นเอง กล่าวคือ กฎหมายคอมมอนลอว์ให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจของศาลตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์นั่นเองหรือว่าระบบการตัดสินคดี (Convicted) และการกำหนดโทษ (Sentences) ที่แยกออกจากกัน ทำให้ศาลสามารถหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดได้ เพื่อการกำหนดโทษให้เป็นที่เหมาะสมด้วย อันเป็นขั้นตอนหนึ่งที่เอื้ออำนวยต่อทฤษฎีป้องกันป้องกันสังคม ตัวอย่างในเรื่องนี้ก็คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา กับกฎหมาย Sexual Psychopath ระบบคุม

ประพฤติ (Probation System) หรือในประเทศอังกฤษ ก็มีพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำ ความผิด (Prevention of Crime act) ในปี ค.ศ. 1908 เป็นต้น

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับทฤษฎีป้องกันสังคม²

1) แนวความคิดเรื่องเจตจำนงเสรีของผู้กระทำความผิด

ตามแนวความคิดของทฤษฎีป้องกันสังคมยอมรับในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่าง กว้างขวางและยังได้อธิบายด้วยว่า สาเหตุของอาชญากรรมเป็นการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของแต่ละ บุคคล ซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละสถานการณ์ ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงทางสังคม เข้าไปประกอบด้วย ดังนั้นตามแนวความคิดทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่การแบ่งแยกผู้กระทำความ ผิดออกเป็นจำพวกด้วย (Classification of offender)

2) ทฤษฎีป้องกันสังคมลดเนื้อหาความเป็นกฎหมายลงไป (De-Legaoization)

หมายความว่า แต่เดิมกฎหมายอาญามุ่งแต่ใช้วิธีการด้านกฎหมายอย่างเดียวเข้ามาปรับใช้กับผู้กระทำความ ผิด โดยมีได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงอื่นๆ ประกอบจนกระทั่งถึงยุคอาชญาวิทยามีการศึกษาถึง สาเหตุของการกระทำความผิดในแง่มุมต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการใช้กฎหมายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ลดเนื้อหาความเป็นกฎหมายส่วนๆ ลงไปเท่ากับว่าตามทฤษฎีนี้เป็นการนำเอากฎหมายมาใช้โดยไม่ คำนึงถึงแต่เนื้อหาตามกฎหมายอย่างเดียวเท่านั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบในด้านอื่นๆ ด้วย

3) ทฤษฎีป้องกันสังคมลดเนื้อหาความเป็นกฎหมายอาญาลงไป (De-Criminalization)

ตามแนวความคิดของทฤษฎีได้มองกฎหมายอาญาในแง่การป้องกันสังคม กฎหมายอาญา ไม่ได้มีไว้เพื่อการแก้แค้นทดแทนดังยุคก่อนๆ จุดประสงค์ในการอาชญาวิทยานำมาใช้ก็เพื่อ ป้องกันสังคม ความเข้าใจต่อกฎหมายอาญาจึงเปลี่ยนแปลงไป เช่น พิจารณาได้จากการกระทำความ ผิดของเด็ก (Delinquency) ที่ไม่ถือว่าเป็นเรื่องของความผิดอาญาต่อไปแล้ว

4) ทฤษฎีป้องกันสังคมพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิด เนื่องจากตามทฤษฎีนี้ให้

ความสำคัญแก่ผู้กระทำความผิดมาก ฉะนั้นวิธีการในการพิจารณาตัวผู้กระทำความผิดจะต้องมีการ พิจารณาในแง่มุมต่างๆ กันออกไปเพื่อให้ได้ผลสมบูรณ์ เช่น การพิจารณาบุคลิกภาพของผู้กระทำความ ผิดจะต้องกระทำอย่างมีลักษณะที่เป็นศาสตร์ (Scientific)

5) ทฤษฎีป้องกันสังคมใช้มาตรการก่อนการกระทำความผิด (Ante-delictum) การใช้

มาตรการก่อนการกระทำความผิด เป็นความมุ่งหมายที่จะควบคุมไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อันเป็นการป้องกันสังคมเท่านั้น การจะทำให้การใช้มาตรการก่อนการกระทำความผิดชอบด้วย กฎหมายจะต้องมีการกำหนดเอาไว้เป็นความผิดเฉพาะอย่างในกฎหมาย เช่น กฎหมายขอทาน (Vagrant Law)

² Ibid. pp. 124-160.

2.1.2 แนวความคิดว่าด้วยการรักษาความสงบเรียบร้อย

การรักษาความสงบเรียบร้อยจัดเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งภารกิจหนึ่งของรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้การรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐในทุกรัฐจะมีเป้าหมายที่ตรงกันคือ การทำให้เกิดความสงบและสันติสุขของรัฐ แต่โดยที่ประเทศต่างๆ ในโลกมีประวัติความเป็นมาของชนในชาติที่แตกต่างกันไป ความผูกพันของสมาชิกของสังคมประเทศต่างๆ จึงผิดแผกแตกต่างกันไปด้วย ข้อนี้ส่งผลโดยตรงต่อแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมทีเดียว³

แนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยในประเทศตะวันตกนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 แนว คือ แนวความคิดว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยแนวหนึ่งและแนวความคิดว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยอีกแนวหนึ่ง⁴

1) รัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

ตามแนวความคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในประเทศแถบภาคพื้นยุโรปอย่างไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่าต่อมาประเทศในภาคพื้นยุโรปได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบอบกษัตริย์ที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดมาเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ หรือเปลี่ยนรูปแบบจากราชอาณาจักร (Kingdom) มาเป็นสาธารณรัฐ (Federal State) แต่นั่นก็เป็นเพียงการเปลี่ยนผู้ถืออำนาจเท่านั้น ในเนื้อหายังคงยอมรับอำนาจรัฐหรืออำนาจของส่วนกลางอยู่เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง⁵

ด้วยเหตุดังกล่าว ในประเทศที่มีแนวความคิดว่ารัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจะเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Public Prosecution) ประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปดำเนินคดีอาญาตามหลักนี้ ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาในประเทศภาคพื้นยุโรปจึงไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งศาลก็คดี อัยการก็คดี หรือแม้แต่นายความต่างก็มีหน้าที่ค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้น ผู้เกี่ยวข้องในคดีอาญาทุกฝ่าย หรือองค์กรในการดำเนินคดีอาญาทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงอย่างจริงจัง และการค้นหาความจริงจะไม่จำกัดอยู่กับรูปแบบพิธี กล่าวคือ เมื่อไม่มีการต่อสู้ก็ยอมไม่อาจมีหลักเกณฑ์ในเรื่องพยานหลักฐานที่หุ้มหิมได้ยู่ดี ในการค้นหาความจริงในประเทศภาคพื้นยุโรปจึงมีหลักเกณฑ์เพียงว่าจะใช้วิธีการ

³ คณิต ฒ นคร ก (2539, มกราคม). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” วารสารอัยการ, 19, 215. หน้า 9-24.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ แหล่งเดิม.

ที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็น “กรรมในคดี” ไม่ได้เท่านั้น⁶ จริงอยู่ในประเทศในภาคพื้นยุโรปได้รับเอาระบบลูกขุนของประเทศอังกฤษมาใช้ในเวลาต่อมา แต่เนื่องจากระบบลูกขุนเป็นผลพวงของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ระบบลูกขุนในประเทศภาคพื้นยุโรปจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ และในที่สุดลูกขุนในเยอรมัน ได้กลายสภาพไปเป็นผู้พิพากษาสมทบไป⁷ ทั้งนี้แนวความคิดในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้เปลี่ยนไปเป็นว่า เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนในการใช้อำนาจตุลาการของเขา กล่าวคือ เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยทั้งสามประการ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการนั้น ประชาชนมีสิทธิใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารเป็นปกติอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนใช้อำนาจตุลาการด้วย แทนที่การใช้อำนาจตุลาการจะผูกขาดอยู่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้พิพากษาแต่เพียงฝ่ายเดียว

นอกจากนั้น วิธีการค้นหาความจริงในศาลตามระบบการถามค้าน (cross-examination) อันเป็นผลพวงของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนก็เช่นเดียวกัน ประเทศเยอรมันได้รับเอามาบัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่ปรากฏว่ามีการใช้กันแต่ประการใด ทั้งนี้ก็เพราะระบบการถามค้านเป็นเรื่องของการต่อสู้กันในคดี ก็เมื่อการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมันไม่เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความเสียแล้ว ระบบการถามค้านในตัวของมันเองจึงเข้ากันไม่ได้กับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ฉะนั้นคำกล่าวของ John H. Langbein ที่ว่า “This provision has been dead letter from the moment of its enactment” นั้นจึงถูกต้องที่สุด

จะเห็นได้ว่า ในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการดำเนินคดีของรัฐ รัฐมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา หน้าที่นี้คือหน้าที่อำนวยความยุติธรรม รัฐไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐ องค์กรต่างๆ ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ อันได้แก่ศาล อัยการ และตำรวจ ต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม องค์กรต่างๆ ดังกล่าวจึงมีหน้าที่ต้องร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริง ดังนั้น ในประเทศในภาคพื้นยุโรปอัยการและตำรวจมีความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) อย่างแท้จริง กล่าวคือ อัยการและตำรวจมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่องหรือความจริงในเนื้อหา ทั้งนี้โดยไม่ผูกมัดกับคำร้องคำขอของผู้ใดทั้งสิ้นและโดยเฉพาะในเยอรมันนั้นถึงกับมีการกล่าวกันว่า “อัยการเยอรมันเป็นเจ้าหน้าที่ยุติธรรมที่มีความเป็นภาวะวิสัยที่สุดในโลก” ศาลเองก็มีหน้าที่ต้องกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง ในการค้นหาความจริงในประเทศในภาคพื้นยุโรป ศาลจึงเป็นผู้ถามพยานเอง และจะค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจ ในเรื่องพยานหลักฐานอัยการและจำเลยจะเป็นเพียงผู้ที่คอยกระตุ้นให้ศาลดำเนินการ โดยอ้างการร้องขอให้ศาลสืบพยานต่างๆ และศาลเองก็มีหน้าที่สืบพยานได้เองโดยพลการด้วย ใน

⁶ คณิต ฌ นคร ข (2520). “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 9, 2. หน้า 133.

⁷ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 9-24.

การดำเนินคดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรปจึงไม่มีเรื่องหน้าที่นำสืบอย่างเช่นในการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ทั้งนี้เพราะการดำเนินคดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรปไม่มีการต่อสู้และไม่มีคู่ความ⁸

ด้วยเหตุนี้ นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงเป็นนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือรัฐฝ่ายหนึ่ง กับผู้ถูกกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นกระบวนการที่รัฐจัดให้มีองค์กรของรัฐเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่ง และทำคำชี้ขาดในที่สุด การดำเนินคดีอาญาในประเทศที่ทำการดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในเนื้อหาจึงต้องถือว่าไม่ใช่การพิพาทกันในศาล ฉะนั้นคดีอาญาจึงถือไม่ได้ว่าเป็นเรื่องระหว่างคู่ความ กล่าวคือรัฐในฐานะที่เป็นผู้รักษากฎหมายและอำนวยความสะดวกย่อมจะไม่อาจถูกมองว่าเป็น “คู่ความ” กับประชาชนในรัฐได้เลย ทั้งนี้เพราะผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับเอกชนนั้นไม่ใช่องค์กรของรัฐ แต่เป็นตัวรัฐเอง⁹

2) ประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

เป็นรูปแบบที่ประชาชนไม่ไว้วางใจในอำนาจรัฐ กล่าวคือในรัฐที่ประชาชนไม่ไว้วางใจในอำนาจรัฐนี้ความคิดของประชาชนในเรื่องเสรีภาพจะสูงมาก จนมีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดของประเทศอังกฤษ ซึ่งในประเทศอังกฤษนั้นได้มีการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาจนอำนาจกษัตริย์ จนในที่สุดอำนาจรัฐสภาได้รับการยอมรับว่าเป็นอำนาจสูงสุด และเมื่อครั้งที่อังกฤษจะสถาปนาระบบตำรวจขึ้นให้ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐนั้น ก็ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชน¹⁰ ซึ่งการต่อต้านนี้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกในส่วนลึกของคนอังกฤษต่ออำนาจรัฐนั่นเอง¹¹

จากเหตุผลดังกล่าว ส่งผลให้ในประเทศที่มีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนนั้น รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจะเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน” (Popular Prosecution) ตัวอย่าง ประเทศอังกฤษ ประชาชนทุกคนมีสิทธิหรืออำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้ที่ถูกประทุษร้ายโดยตรง แม้ว่าในเวลาต่อมาหลังจากที่ได้มีการจัดตั้ง Director of Public Prosecution (D.P.P) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1879 อันมีผลให้การฟ้องคดีอาญาของประชาชนในความผิดบางประเภทจะต้องได้รับความยินยอมอนุญาตจาก D.P.P แต่ในพื้นฐาน

⁸ แหล่งเดิม. หน้า 9-24.

⁹ แหล่งเดิม.

¹⁰ อัญชัญศิริ บรรณานุกรม และ ศิลปะอรรถ. (2523, กุมภาพันธ์). “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions.” วารสารอัยการ, 3, 26. หน้า 35.

¹¹ แหล่งเดิม.

ของความคิดแล้ว D.P.P หาได้กระทำแทนรัฐไม่ แต่กระทำแทนประชาชน¹² และแม้เมื่อ D.P.P จะเห็นควรดำเนินคดีอาญาใดเองก็จะมีกรให้ทนาย (Barrister- at- law) เป็นผู้ฟ้องคดีให้ ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษจึงเท่ากับเป็นกรณีเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยจึงถือได้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกัน ทำนองเดียวกับ โจทก์จำเลยในคดีแพ่งรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในศาลในประเทศอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความทำนองเดียวกับคดีแพ่ง การใช้ระบบลูกขุน (Jury) ในการชี้ขาดความผิดของจำเลยในคดีอาญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเช่นเดียวกัน¹³

นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาในศาลของประเทศอังกฤษ มีลักษณะเป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่ง ซึ่งเป็นนิติสัมพันธ์สามฝ่าย กล่าวคือในคดีแพ่งเป็นกรณีของข้อพิพาทในทางกฎหมายที่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับสองฝ่ายที่เท่าเทียมกันเป็นคู่กรณีพิพาทกันต่อหน้าศาลซึ่งเป็นฝ่ายที่สาม¹⁴ ดังนั้นศาลซึ่งเป็นผู้ชี้ขาดจึงต้องวางเฉย (passive) หน้าที่ของศาลคือการควบคุมการต่อสู้มิให้ผิดกติกา ทำนองเดียวกับกรรมการตัดสินฟุตบอล และศาลมีบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องพยานหลักฐาน เพื่อมิให้มีการเอาเปรียบกันและกันในการต่อสู้คดี ระบบการถามค้านก็มีลักษณะของการต่อสู้ ฉะนั้นการดำเนินคดีโดยประชาชนกับระบบการถามค้านในเนื้อหาจึงย่อมเป็นของคู่กัน ดังนั้น ในประเทศอังกฤษ การฟ้องคดีอาญาก็คือการกล่าวอ้างของโจทก์ว่าจำเลยได้กระทำความผิด และเมื่อศาลต้องวางเฉยตามลักษณะเฉพาะของอังกฤษ โจทก์ผู้ฟ้องจึงมีหน้าที่นำสืบ (burden of proof) ให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามที่กล่าวอ้าง หน้าที่นำสืบอันมีพื้นฐานของการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่งจึงเป็นของคู่กันกับดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเช่นเดียวกัน¹⁵

2.1.3 แนวคิดว่าด้วยเรื่องไม่มีความชั่วไม่มีโทษ (Nulla poena sine culpa)

หลักเรื่อง ไม่มีความชั่วไม่มีโทษ (Nulla poena sine culpa) เป็นหลักการพื้นฐานในการใช้กฎหมายอาญาแก่บุคคล กล่าวคือ โทษนั้นจะใช้สำหรับการกระทำที่มีความชั่วเท่านั้นเพราะความชั่วเป็นพื้นฐานของการลงโทษ ดังนั้นหากกระทำใดไม่มีความชั่วเราจะไปลงโทษเขาไม่ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะใช้มาตรการอื่นเพื่อป้องกันสังคมไม่ได้ ดังนั้น วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ถูกนำมาใช้ด้วยเหตุผลนี้เช่นเดียวกัน เพราะวิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อลงโทษ

¹² อัญชัยศิริ บรรณานุกรม และ ศิลปะอรุณ ชูเวช. หน้าเดิม.
¹³ คณิต ณ นคร กเล่มเดิม. หน้า 9-24.
¹⁴ คณิต ณ นคร ค (2524, มิถุนายน). “วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง.”

วารสารอัยการ, 4, 42. หน้า 51.
¹⁵ แหล่งเดิม.

ความชั่วของคน แต่เป็นมาตรการป้องกันสังคมที่มีขึ้นเพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดในภายภาคหน้า หรือเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยเพื่อปฏิบัติต่อผู้ที่น่าจะกระทำความผิดขึ้นในอนาคต หรือเป็นวิธีการเพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำความผิดซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตของผู้กระทำ ดังนั้น วิธีการเพื่อความปลอดภัยสามารถนำมาใช้ควบคู่กับการลงโทษได้เลย เพราะสัดส่วนในการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นขึ้นอยู่กับสภาพอันตรายที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคต มิได้ขึ้นอยู่กับความชั่ว ในขณะที่การลงโทษนั้นจะต้องมีความชั่วเป็นพื้นฐานจึงจะกระทำได้นั่นเอง

2.1.4 หลักจำเป็นและสมควร (Principle of Necessity and Appropriateness)

เป็นหลักการพื้นฐานในการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้ในคดีอาญา กล่าวคือ การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้นั้นจะต้องใช้อย่างมีขอบเขตจำกัดทั้งด้านความจำเป็นและสมควร แสดงให้เห็นว่าตามธรรมดาการกระทำความผิดทางอาญาก็ย่อมต้องได้รับผลตอบแทนโดยการลงโทษอย่างเคร่งครัด การจะใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยก็จะต้องทำเท่าที่จำเป็น ทั้งนี้โดยพิจารณาอย่างมีข้อจำกัดแต่ละคดีไป¹⁶

2.1.5 หลักที่คำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำเป็นรายบุคคล (Principle of Individualization of Punishment)

หลักที่คำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำเป็นรายบุคคล มีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การที่มนุษย์แต่ละคนจะกระทำความผิดนั้น ย่อมเนื่องมาจากบุคลิก ลักษณะอุปนิสัยของผู้กระทำความผิด และพฤติกรรมภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะกระทำความผิด ฉะนั้น บุคคลจะต้องปรับบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะบุคลิกลักษณะของสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา แต่บุคคลแต่ละคน ย่อมไม่สามารถปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ (situation) ต่างๆ ได้เหมือนกัน เพราะบุคคลแต่ละคนต่างมีบุคลิกลักษณะหรือสิ่งที่ประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกันไป ดังนั้น แบบแห่งความประพฤติของบุคคล (pattern of behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งทางเข้ากับสังคมหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม นักจิตวิทยาจึงเชื่อว่า ลักษณะของความประพฤติอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมมีปรากฏอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน ซึ่งหมายความว่าบุคคลทุกคนมีความเอนเอียงไปในทางประกอบอาชญากรรม (tendency towards crime)¹⁷ ด้วยกันทั้งสิ้น

¹⁶ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (2532). การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ. หน้า 66.

¹⁷ ชาย เสวีกุล. (2517). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. หน้า 204.

สิ่งแวดลอมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลให้กระทำความผิด โดยสิ่งแวดลอมจะเป็นตัวกระตุ้นการตัดสินใจของบุคคลให้กระทำความผิด ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความคิดที่จะกระทำความผิดอยู่ก่อนแล้วหรือไม่ก็ตาม ซึ่งที่ถูกต้องแล้วมนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและปฏิบัติตนให้ถูกกฎหมาย อนึ่งการตัดสินใจของบุคคลจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น สังคม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ เป็นต้น และการตัดสินใจของบุคคลเพื่อกระทำการใด ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล โดยสิ่งแวดลอมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มากระตุ้นให้คนกระทำความผิด ดังนั้นการกระทำความผิดของบุคคลจึงมีสิ่งแวดลอมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น บุคคลที่มีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด พบเห็นการกระทำความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์อยู่เป็นประจำจนเกิดความเคยชิน ทำให้เกิดพฤติกรรมกระเลินแบบอาชญากรขึ้น โดยลงมือกระทำความผิดเช่นนั้นบ้าง เป็นต้น ประกอบกับอิสระและเสรีภาพเป็นสิ่งที่สำคัญและมีอยู่ในการกระทำของบุคคลทุกคน ฉะนั้น บุคคลจะเลือกกระทำความผิดหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับมติตัดสินใจของตนเองเป็นสำคัญ

ดังนั้น การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยไปใช้กับแต่ละบุคคล ก็จะต้องนำไปใช้ให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด (Punishment to Fit the Criminal) เพราะปัจจัยในการกระทำความผิดนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอด เราจึงต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลเป็นสำคัญ โดยจะต้องพิจารณาเรื่องรายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดเฉพาะบุคคล เช่น อายุ ครอบครัว การศึกษา เพื่อน สภาพแวดลอม สุขภาพร่างกายและจิตใจ เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด¹⁸

การลงโทษที่ชอบด้วยกฎหมาย จะต้องเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด และทำให้ผู้กระทำความผิดรวมทั้งผู้บริสุทธิ์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข และเป็น การลงโทษในการกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด เพราะเป้าหมายสุดท้ายของการลงโทษก็คือ ความเสมอภาคกันในกฎหมาย ฉะนั้น การกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีการปรับปรุงวัตถุประสงค์ในการลงโทษ โดยกำหนดให้กฎหมายมีความยืดหยุ่น

การลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด มีความมุ่งหมายให้ได้มาซึ่งพฤติการณ์แวดลอมของคดี และไม่ใช้กฎหมายอย่างย่อ โดยละเลยข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันในแต่ละคดี ดังนั้น การลงโทษโดยมีความมุ่งหมายไปถึงอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะจึงตรงกันข้ามกับการลงโทษที่มุ่งจะทดแทน โดยไม่คำนึงถึงการกระทำในอดีตและสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และการที่จะให้ความมุ่งหมายในเรื่องการลงโทษ สามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม

¹⁸ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. เล่มเดิม. หน้า 67.

จำเป็นจะต้องยอมรับเอาธรรมชาติของบุคลิกลักษณะ และอุปนิสัยใจคอของผู้กระทำความผิดมาใช้บังคับเพื่อให้การลงโทษเกิดความเป็นธรรม และสามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก แต่ถ้าอาชญากรนั้นไม่อาจปรับปรุงแก้ไขตนให้กลับเป็นคนดีได้ ก็ย่อมที่จะต้องใช้วิธีการกำหนดโทษอย่างรุนแรง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันผลประโยชน์ของคนในสังคมจากอาชญากรรม

ดังนั้น การดัดแปลงการลงโทษบุคคลให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดจึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย¹⁹

การลงโทษที่ชอบด้วยกฎหมาย จะต้องเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด และทำให้ผู้กระทำความผิดรวมทั้งผู้บริสุทธิ์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข และเป็น การลงโทษในการกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด เพราะเป้าหมายสุดท้ายของการลงโทษ ก็คือ ความเสมอภาคกันในกฎหมาย ฉะนั้น การกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดจะทำให้เกิดต่อเมื่อมีการปรับปรุงวัตถุประสงค์ในการลงโทษ โดยกำหนดให้กฎหมายมีความยืดหยุ่น

การลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด มีความมุ่งหมายให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมแวดล้อมของคดี และไม่ใช้กฎหมายอย่างย่อ โดยละเอียดข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันในแต่ละคดี ดังนั้น การลงโทษ โดยมีความมุ่งหมาย ไปถึงอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะจึงตรงกันข้ามกับการลงโทษที่มุ่งจะทดแทน โดยไม่คำนึงถึงการกระทำในอดีตและสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และการที่จะให้ความมุ่งหมายในเรื่องการลงโทษ สามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม จำเป็นจะต้องยอมรับเอาธรรมชาติของบุคลิกลักษณะ และอุปนิสัยใจคอของผู้กระทำความผิดมาใช้บังคับเพื่อให้การลงโทษเกิดความเป็นธรรม และสามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก แต่ถ้าอาชญากรนั้นไม่อาจปรับปรุงแก้ไขตนให้กลับเป็นคนดีได้ ก็ย่อมที่จะต้องใช้วิธีการกำหนดโทษอย่างรุนแรง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันผลประโยชน์ของคนในสังคมจากอาชญากรรม

ดังนั้น การดัดแปลงการลงโทษบุคคลให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดจึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย²⁰

¹⁹ Raymond Saleilles. (1968). **The Individualization of Punishment.** pp. 177-179.

²⁰ Ibid.

2.2 ความหมาย วัตถุประสงค์และประเภทของวิธีการเพื่อความปลอดภัยเปรียบเทียบกับเรื่องโทษ

2.2.1 ความหมายของวิธีการเพื่อความปลอดภัย

คำว่า “วิธีการเพื่อความปลอดภัย” ในความหมายโดยทั่วไปนั้น คือ วิธีการต่างๆ ที่บุคคล สถาบันต่างๆ หรือรัฐนำมาใช้เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ตัวเอกชน สถาบัน ทรัพย์สิน สังคม ในการกินการอยู่ การประกอบอาชีพ การคมนาคม การปกครอง การบริหาร ฯลฯ แต่วิธีการเพื่อความปลอดภัยนัยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ คือ วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามนัยความหมายทางกฎหมาย ในฐานะที่เป็นมาตรการซึ่งใช้บังคับต่อผู้กระทำผิดหรือผู้ที่มีสภาพน่ากลัวว่าจะกระทำความผิดแทน โทษหรือเป็นมาตรการที่ใช้บังคับต่อผู้กระทำผิดผนวกกับโทษ²¹

มูลเหตุที่ต้องมีวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามนัยที่จะกล่าวถึงนี้ ก็เนื่องจากการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดโดยพึงเล็งเฉพาะบุคคล²² เพราะยังมีบุคคลเฉพาะรายที่โทษไม่อาจกีดกันการกระทำของเขาได้อยู่ หรือโทษไม่อาจกระทำแก่บุคคลเหล่านั้นได้ เช่น คนกระทำความผิดติดนิสัย คนจรจัด ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและมีได้ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพ ผู้กระทำผิดเพราะเสพสุรา เป็นอาชิม เพราะเสพยาเสพติดให้โทษ ผู้กระทำผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ เด็กที่ไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย คนวิกลจริต นอกจากนี้ การลงโทษจะทำได้ต่อเมื่อได้มีการกระทำความผิดขึ้นแล้ว ก่อนที่ผู้ใดจะได้กระทำความผิดขึ้นแม้จะมีพฤติการณ์น่ากลัวอันตรายแสดงว่าผู้นั้นจะกระทำความผิดขึ้นก็ดี ยังไม่มีทางจะลงโทษผู้นั้นได้ จึงต้องมีวิธีการเพื่อความปลอดภัยขึ้นเพื่อป้องกันและปฏิบัติต่อผู้ที่มีสภาพเป็นอันตรายต่อสังคมมิให้กระทำความผิดขึ้นในอนาคต (วิธีการเพื่อความปลอดภัยซึ่งใช้บังคับต่อผู้น่าจะก่อเหตุร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46, ต่อบุคคลผู้เป็นภัยต่อสังคมตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 22 สั่ง ณ วันที่ 13 ตุลาคม 2519 การริบทรัพย์สินไม่ว่าเป็นของผู้กระทำผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32)²³ ดังนั้น ความหมายของวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามนัยความหมายทางกฎหมาย ก็คือ มาตรการที่รัฐใช้บังคับแก่บุคคลเป็นรายบุคคลเพื่อป้องกันผู้ที่มีสภาพน่ากลัวว่าจะกระทำความผิดหรือผู้ที่มองในแง่อาชญาว่าเป็นผู้ที่มีสภาพเป็นอันตรายต่อสังคม²⁴ มิให้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดขึ้นอีก²⁵

²¹ ถาวร พานิชพันธ์. (2520). วิธีการเพื่อความปลอดภัย. หน้า 3.

²² จิตติ ดิงศภัทย์. (2546). กฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 1067.

²³ ถาวร พานิชพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 4.

²⁴ โกเมน ภัทรภิรมย์. (2519). คำบรรยายวิชากฎหมายอาญาเปรียบเทียบและอาชญาวิทยา 2. หน้า 15.

²⁵ Tekeuchi Juhei. (1964). 8 The American Series of Foreign Penal Codes. p. 15.

2.2.2 วัตถุประสงค์ของวิธีการเพื่อความปลอดภัยเปรียบเทียบกับเรื่องโทษ

การพิจารณาว่ามาตรการอะไรคือโทษ อะไรคือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ในความหมายทางกฎหมายนั้น นักนิติศาสตร์ได้พิจารณาจากลักษณะอันแท้จริงและวัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ มิได้ถือเอาแต่ถ้อยคำที่บัญญัติขึ้นในกฎหมาย²⁶ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยบางชนิดนั้นกฎหมายของบางประเทศก็เรียกว่าโทษ เช่น การกักกัน (Tutelle pénale) ตามกฎหมายลงวันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1970 ของฝรั่งเศส การห้ามเข้าเขตกำหนดตามมาตรา 44 ของประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส เรียกว่า โทษประกอบ²⁷ แต่นักกฎหมายฝรั่งเศสก็ถือว่า การกักกันและการห้ามเข้าเขตกำหนดนี้เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ที่ใช้บังคับในนามของโทษ²⁸ หรือการส่งเด็กที่กระทำผิดไปยังโรงเรียนฝึกรบ (Borstal system) ซึ่งเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่ใช้ต่อเด็กที่กระทำความผิดชนิดหนึ่งนั้น ในประเทศสวีเดนและประเทศเดนมาร์กกลับถือว่า การส่งเด็กไปยังโรงเรียนฝึกรบเป็นโทษ และเรียกสถานฝึกรบว่า เรือนจำเยาวชน (Youth prison)²⁹

1) ความหมายและวัตถุประสงค์ของโทษ

(1) ความหมายของโทษ

โทษ คือ วิธีการบังคับ (sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญา³⁰ เดิมทีเดียวก็เป็นการกระทำตอบของชุมชนต่อผู้ที่ทำลายความสงบและมั่นคงของชุมชนนั้น เมื่อชุมชนมีสภาพเป็นบ้านเมืองขึ้น การกระทำตอบนั้นก็คือผลร้ายที่ศาลหรือผู้พิพากษากำหนดให้ปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะผู้นั้นได้กระทำความผิดขึ้นเพื่อแสดงว่าชุมชนไม่ประสงค์ให้มีการกระทำอันเป็นความผิดเช่นนั้น ฉะนั้น จึงเป็นคนละส่วนกับความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อเอกชนผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นอีกต่างหาก³¹

(2) วัตถุประสงค์ในการลงโทษ

แต่เดิมนั้นถือว่า โทษ นั้นมีวัตถุประสงค์ในการตอบแทน (expiation) ต่อการกระทำผิด เป็นการสนองความปรารถนาในทางยุติธรรมซึ่งมาทดแทนความปรารถนาที่จะแก้แค้นอันเป็นมูลเหตุดั้งเดิมของการลงโทษ³² ต่อมาในศตวรรษที่ 18 ได้มีการตื่นตัวในเรื่องของการลงโทษ

²⁶ Andenaes Johannes. (1965). *The General Part of the Criminal Law of Norway*. p. 12.

²⁷ ถาวร พานิชพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 9.

²⁸ โกเมน ภัทรภิรมย์. เล่มเดิม. หน้า 13.

²⁹ Andenaes Johannes. Op.cit. p. 9.

³⁰ Ibid.

³¹ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 876.

³² ถาวร พานิชพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 11.

โดยเรียกร้องให้มีการลงโทษการลงที่ให้ความยุติธรรม และเหมาะสมกับการกระทำผิด³³ ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาแนวความคิดในการลงโทษมาเป็นการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด (Punishment to Fit the Criminal) ซึ่งตามแนวคิดใหม่นี้จะพิจารณาการลงโทษเป็นรายๆ ไป โดยพิจารณาถึงความจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการลงโทษในทางอาญาที่เป็นสากลนั้น จะต้องมิว่าดลประสงค์ดังต่อไปนี้ คือ

ก. การลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory)

แนวคิดในการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดนี้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีที่เรียกว่า ลัทธิเจตจำนงเสรี (free will) กล่าวคือ การกระทำใดๆ ของบุคคลอยู่ภายใต้การตัดสินใจโดยเสรีของบุคคลนั้นๆ โดยไม่มีสิ่งภายนอกใดๆ มาบีบบังคับการตัดสินใจของเขา เมื่อเขาได้ตัดสินใจกระทำการใดลงไปแล้วเขาจะต้องรับผิดชอบการกระทำนั้นๆ ของเขา เมื่อเขาได้กระทำการที่ขัดต่อบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งเราถือว่าการกระทำนั้นผิด ผู้กระทำนั้นจึงต้องรับโทษเพื่อทดแทนความผิดที่เขาได้กระทำ³⁴

หลักการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด ในการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดนั้น มีหลักเกณฑ์ในการลงโทษดังต่อไปนี้ คือ

- การลงโทษต้องใช้กับผู้ที่มีความผิดเท่านั้น

การลงโทษตามแนวความคิดนี้ เงื่อนไขของการลงโทษที่สำคัญหรือจำเป็นคือ ความผิด (necessary condition) คือ จะต้องพิสูจน์ให้ได้ก่อนว่า เขาได้กระทำความผิดแล้วจึงจะลงโทษเขาได้ ซึ่งการลงโทษนั้นเป็นการทดแทนการกระทำซึ่งเขาได้กระทำความผิดซึ่งถือเป็นสิทธิแห่งการทดแทน (The right of retaliation)³⁵ การลงโทษตามแนวคิดนี้คัดค้านการลงโทษผู้บริสุทธิ์ เพราะการนำผู้บริสุทธิ์มาเป็น “แพะรับบาป” เพื่อสร้างสถานการณ์ทางสังคมให้เกิดความรู้สึกว่าดีหรือปลอดภัย หรือเพื่อหวังผลในการข่มขู่ไม่ให้คนอื่นในสังคมกระทำความผิดกรรมเช่นนั้นอีก นั่นคือการปฏิเสธการหาประโยชน์ใดๆ จากการลงโทษอย่างสิ้นเชิง

- ลงโทษผู้กระทำความผิดทุกคน

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษ โดยไม่มีข้อยกเว้น เพราะถ้ายกเว้นไม่ลงโทษผู้กระทำความผิด ย่อมหมายความว่าสังคมได้ร่วมมือกระทำ

³³ ประเทือง ธนิตผล และ สุวิทย์ นิมน์น้อย. (2539). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. หน้า 136.

³⁴ Jerome Michael and Herbert Wechsler. (1940). *Criminal Law and its Administration*. p. 7. อ้างถึงใน พรชิตา เอี่ยมศิลา. (2549). ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา. หน้า 8.

³⁵ Immanuel Kant a. (1972). “Justice and Punishment.” in *Philosophical Perspective on Punishment*. p. 104. อ้างถึงใน พรชิตา เอี่ยมศิลา. (2549). ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา. หน้า 8.

ความผิดด้วย สังคมจึงต้องลงโทษผู้กระทำความผิดทุกคนอย่างไม่มีข้อยกเว้น แม้ว่าจะเกิดผลเสียหายใดๆ กับสังคมตามมากก็ตาม

ต่อมาหลักการนี้ได้คลายความเคร่งครัดลงไปบ้าง โดยมีการนำองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาพิจารณาด้วยว่าควรจะให้ผู้กระทำความผิดรับโทษหรือไม่³⁶ เช่น กรณีของผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริต ซึ่งมีความรู้สึกผิดชอบในการกระทำของตนน้อยกว่าบุคคลปกติ ดังนั้นการลงโทษจึงควรสอดคล้องกับสถานะแห่งบุคลิกภาพดังกล่าวด้วย

- การลงโทษต้องมีความเหมาะสมกับความผิดที่กระทำ

การลงโทษเพื่อทดแทนความผิดมีความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่หนึ่งเห็นว่า จำนวนโทษต้องเท่าเทียมกับความผิดโดยยึดหลักแห่งความเท่าเทียม (Principle of Equality) กล่าวคือ การทดแทนความผิดนั้นต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียมกับความผิด ตามหลักการนี้ Immanuel Kant ถือว่าการลงโทษนั้นเป็นสิ่งที่ผู้กระทำความผิดตั้งใจเลือกกระทำต่อตัวเอง การที่เขาเลือกกระทำความผิด จึงเท่ากับเขาเลือกลงโทษตัวเอง ดังนั้น โทษที่เขาได้รับจึงต้องเท่าเทียมกับความผิดที่เขาได้กระทำตามหลักที่ว่า “ทำอย่างไร ได้อย่างนั้น” (Like as Like)³⁷ หลักตาต่อตา ฟันต่อฟัน นั่นคือ ความเลวที่คนๆ หนึ่งกระทำต่อคนอื่นคนหนึ่ง โดยไม่สมควรนั้นเป็นสิ่งที่เขาได้กระทำกับตัวของเขาเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “ถ้าท่านให้ร้ายคนอื่น ท่านให้ร้ายตนเอง ท่านขโมยของคนอื่น ท่านขโมยของตนเอง ท่านตีคนอื่น ท่านตีตนเอง ท่านฆ่าผู้อื่น ท่านก็ฆ่าตนเอง”³⁸ ส่วนฝ่ายที่สองเห็นว่า เพื่อความยุติธรรมจะต้องลงโทษผู้กระทำความผิด ให้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิดที่เขาได้กระทำลงไป กล่าวคือ ถ้าความผิดที่กระทำร้ายแรงมากก็ต้องลงโทษให้หนักตามส่วน แต่ถ้าความผิดที่กระทำเป็นความผิดเล็กน้อยก็ลงโทษอย่างเบา โดยฝ่ายนี้ถือว่าการลงโทษที่ยุติธรรมนั้น ไม่ได้หมายความว่า เป็นการลงโทษที่เท่าเทียมกันจริงๆ กับความผิด แต่หมายถึงการลงโทษที่พอเหมาะกับความผิดเพราะในความเป็นจริงเราไม่สามารถคำนวณได้ว่าการกระทำ ความผิดเช่นนี้เป็นความผิดที่หน่วยและจะต้องลงโทษที่หน่วยจึงจะเท่าเทียมกัน

- การลงโทษเพราะละเมิดกฏศีลธรรม

ข้อสมมติฐานของการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า กฏศีลธรรมมีอยู่จริงและมนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรม ซึ่งต้องรับผิดชอบการกระทำของตน

³⁶ Jerome Michael and Herbert Wechsler. (1940). Op.cit. p. 8. อ้างถึงใน พรชิตา เอี่ยมสิลา. (2549).

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา. หน้า 8.

³⁷ Immanuel Kant b. (1961). “The right of Punishing and of pardoning.” in **Freedom and Responsibility** ed. pp. 503-504. อ้างถึงใน พรชิตา เอี่ยมสิลา. (2549). ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา. หน้า 9.

³⁸ Ibid.

และถ้ากฎศีลธรรมไม่มีอยู่จริง การลงโทษเพื่อทดแทนความผิดก็ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่จะต้อง เพราะขาดเหตุผลที่จะมารองรับว่า ทำไมจึงต้องลงโทษเพื่อทดแทนความผิด หรือการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดก็เป็นไปตามอำเภอใจเท่านั้น และถ้าการกระทำของมนุษย์ไม่มีความผูกพันทางศีลธรรม การลงโทษการกระทำของเขา ก็จะเป็นเพียงการสนองตอบสัญชาตญาณของการแก้แค้นของผู้ลงโทษ และในทำนองเดียวกัน ผู้กระทำก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมในการกระทำใด ๆ ของเขาด้วย³⁹

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดนั้นก็เนื่องมาจากการละเมิดกฎศีลธรรมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม มีผู้ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ ซึ่ง J.D. Mabbott เห็นว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นเป็นเพราะเขาทำผิดกฎหมาย การลงโทษเป็นการทดแทนความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้⁴⁰ ฉะนั้น จึงทำให้เกิดคำถามตามมาว่า การลงโทษทางกฎหมายมีความมุ่งหมายเพื่ออะไร เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนหรือเพื่อผดุงรักษาศีลธรรมไว้ หรือทั้งสองประการนั้นก็ไม่น้อยเดียวกัน

ข. การลงโทษเพื่อป้องกัน (Preventive Theory)

การลงโทษเพื่อป้องกัน มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีประโยชน์นิยมที่มีทัศนะว่าการที่จะตัดสินใจว่าการกระทำอย่างหนึ่งอย่างไรเป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมตามหลักมหาสุขหรือไม่ กล่าวคือ การกระทำนั้นก่อให้เกิดความสุขจำนวนมากที่สุดต่อคนจำนวนมากที่สุดหรือไม่ ถ้าใช่การกระทำนั้นชอบธรรม ถ้าไม่ใช่การกระทำนั้นไม่ชอบธรรม ซึ่ง J.S. Mill ได้กล่าวว่า “ลัทธิหรือความเชื่อในหลักมหาสุข หรือประโยชน์นิยม เป็นรากฐานของศีลธรรมนั้น คือความถูกต้องของการกระทำใดๆ ขึ้นอยู่กับว่าแนวโน้มของการกระทำนั้นจะก่อให้เกิดความสุข และความผิดของการกระทำใดก็ขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข”⁴¹

ผู้ที่ยึดหลักประโยชน์นิยมถือว่า การลงโทษเป็นสิ่งที่เลวร้าย เพราะสร้างความทุกข์ยากให้แก่มนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความสุขน้อยลง ดังนั้น ความชอบธรรมของการลงโทษจึง

³⁹ ปรีชา จำเพชร. (2546). *คุณพินิจของศาลในการลงโทษหรือการกำหนดโทษ: ศึกษาแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา*. หน้า 8.

⁴⁰ J.D. Mabbott. (1972). “Punishment as a Corollary of Rule-Breaking.” In *Contemporary Punishment: Views, Explanation and Justification* eds. pp. 43-44. อ้างถึงใน พรชิตา เอี่ยมศิลา. (2549). *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา*. หน้า 10.

⁴¹ J.S. Mill. (1957). *Utilitarian*. p. 10.

อยู่ที่ความ สามารถป้องกันความเลวร้ายจากการทำความผิดได้มากกว่าความเลวร้ายของการลงโทษเอง⁴²

การลงโทษเพื่อป้องกัน เป็นการลงโทษโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันสังคมให้พ้นจากผลร้ายของอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต แก้ไขหรือลดทอนผลร้ายของอาชญากรรมที่ได้เกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นไป หรือให้เหลือน้อยที่สุดและไม่ลุกลามต่อไป ดังนั้น การลงโทษเพื่อป้องกันจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

- **การป้องกันทั่วไป (General Prevention)** คือ การป้องกันไม่ให้คนทั่วไปกระทำความผิดแบบนั้นอีก โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ดูเป็นตัวอย่าง และการป้องกันทั่วไปนี้ เป็นความมุ่งหมายที่สำคัญของการลงโทษในทัศนะของพวกประโยชน์นิยม⁴³

- **การป้องกันเฉพาะ (Special Prevention)** คือ การป้องกันผู้กระทำความผิดไม่ให้ห้กลับมากระทำความผิดนั้นซ้ำอีก ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือตลอดไป การป้องกันชนิดนี้ได้แก่ การจำคุก ประหารชีวิต หรือการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่ผู้อื่น⁴⁴

หลักการลงโทษเพื่อป้องกันมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

- ปริมาณโทษของการลงโทษเพื่อป้องกันตามแนวคิดของ Honderich จะให้ความสำคัญที่การกำหนดปริมาณโทษเพียงเท่าที่จำเป็นที่จะให้ความทุกข์มากกว่าความสุขที่จะได้รับจากการกระทำความผิดและถ้าปริมาณโทษมากกว่าผลจากการกระทำความผิดแล้ว ก็จะไม่ลงโทษให้สูงกว่านั้นอีก แม้ว่าอัตราการกระทำความผิดจะไม่ลดลงเลยก็ตาม เนื่องจากว่าการกระทำความผิดอาจมีสาเหตุมาจากหลายๆ ประการ เพราะปริมาณโทษจะสามารถป้องกันการกระทำความผิดได้เพียงขอบเขตหนึ่งเท่านั้น โดยจะนำเรื่องปริมาณโทษมาป้องกันการกระทำความผิดให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์เพียงอย่างเดียวไม่ได้

- การลงโทษจะต้องมีความรวดเร็วและแน่นอน กล่าวคือ จะต้องพยายามจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ และการพิจารณาพิพากษาคดีจะต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เพื่อให้บุคคลทั่วไปเห็นว่า ถ้ากระทำความผิดแล้วจะถูกลงโทษ ความรวดเร็วและแน่นอนของการลงโทษมีข้อพิจารณา 2 ประการ ดังนี้

⁴² Jeremy Bentham. (1970). *An Introduction to the principles of morals and Legislation.* quoted in *Philosophical Perspective on Punishment* ed. p. 56. อ้างถึงใน ปรีชา จำเพชร. (2546). *ดุลพินิจของศาลในการลงโทษหรือการกำหนดโทษ : ศึกษาแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา.* หน้า 9.

⁴³ Stanley I. Benn and Richard S. Peters. (n.d.). "Utilitarian case for Deterrence." in *Contemporary Punishment*, eds. p. 96. อ้างถึงใน พรธิดา เอี่ยมศิลา. (2549). *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา.* หน้า 10.

⁴⁴ พรธิดา เอี่ยมศิลา. (2549). *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา.* หน้า 12.

1. ความรวดเร็วของการลงโทษ หมายถึง เมื่อมีการกระทำความผิด และจับตัวผู้กระทำความผิดได้แล้ว จะต้องมีการพิจารณาโทษแก่ผู้กระทำความผิดอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เกิดผลในการยับยั้งการกระทำความผิดของประชาชน

2. ความแน่นอนของการลงโทษ หมายถึง เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจะต้องจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ เพราะถ้ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และสามารถจับตัวผู้กระทำความผิดได้เสมอ ย่อมส่งผลให้ผู้กระทำความผิดมีการขังนํ้าหนักสำหรับผลที่จะได้รับ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของ ศาสตราจารย์จิตติ ติงสภักดิ์ ที่กล่าวว่า “คนกลัวการถูกจับมากกว่ากลัวการถูกลงโทษ ถ้าหากว่าทำผิดทุกครั้งแล้วถูกจับทุกครั้ง คนที่คิดจะทำผิดก็มีน้อย นอกจากผลที่ได้จากการกระทำความผิดมีมากกว่าผลร้ายเท่านั้น”⁴⁵

3. ใช้การลงโทษเป็นเครื่องมือให้คนอื่นกลัวโทษ กล่าวคือ การลงโทษเพื่อป้องกันมีแนวคิดในการใช้การลงโทษเป็นเครื่องมือในการขู่ให้บุคคลอื่นกลัวโทษ ดังนั้น การลงโทษจึงต้องกระทำโดยเปิดเผยและด้วยวิธีการที่รุนแรง แล้วประกาศให้บุคคลอื่นทั่วไปทราบเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ประชาชนต่อไป

ค. การลงโทษเพื่อตัดแปลง (Reformative Theory)

การลงโทษเพื่อตัดแปลงมีความมุ่งหมาย เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก โดยการลงโทษจะต้องเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ เนื่องมาจากการกระทำความผิดกฎหมายนั้นเป็นผลเนื่องมาจากลักษณะของผู้กระทำความผิดแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกันประกอบกับความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก⁴⁶

นอกจากนี้ การลงโทษไม่สามารถยับยั้งผู้ซึ่งหย่อนความรับผิดชอบ (Mentally defective) เนื่องมาจากว่าเขาไม่รู้ถึงผลร้ายที่จะได้รับจากการกระทำความผิด การลงโทษไม่สามารถยับยั้งบุคคลวิกลจริตได้ เพราะพฤติกรรมของเขาจะพยายามขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคมอยู่แล้ว และการลงโทษก็ไม่สามารถยับยั้งผู้กระทำความผิดด้วยความฉลาด หรือกระทำความผิดโดยกะทันหัน เช่น กระทำความผิดโดยบันดาลโทสะ เพราะว่าเขาไม่คิดว่าเขาจะถูกจับ หรือเนื่องจากแรงกระตุ้นให้กระทำความผิดมีเร็วกว่าที่จะคิดถึงเหตุผล ประเด็นคำถามจึงเกิดขึ้นว่า ถ้าการลงโทษไม่สามารถยับยั้งบุคคลเหล่านี้ได้แล้ว ใครกันที่การลงโทษยับยั้งได้ จะมีก็แต่ผู้ประพฤตินี้ซึ่งไม่ละเมิดกฎหมายอยู่แล้ว ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องอาศัยการลงโทษมายับยั้งหรือมาข่มขู่ใดๆ ทั้งสิ้น⁴⁷

⁴⁵ จิตติ ติงสภักดิ์. (2523). เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาการฐานกฎหมายอาญา. หน้า 20.

⁴⁶ หุยก์ แสงอุทัย. (2520). กฎหมายอาญากฎทั่วไป. หน้า 393.

⁴⁷ Giles Playfair and Derrick Sington. (1965). *Crime Punishment and Cure*. pp. 95-96. อ้างถึงใน พรธิดา เอี่ยมศิลา. (2549). ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อประกอบการดำเนินคดีอาญา. หน้า 13.

ดังนั้น วิธีการที่จะยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดซ้ำอีก ก็คือการตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขาไม่ให้กระทำความผิดซ้ำ และพร้อมจะคืนสู่สังคมได้อย่างปกติโดยไม่เกิดปมด้อย โดยวิธีการลงโทษเพื่อตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด อาจกระทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับลักษณะและพื้นฐานของจิตใจผู้กระทำความผิด จึงก่อให้เกิดหลัก “Individualization” ขึ้น ซึ่งเป็นการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล โดยมุ่งเน้นไปเพื่อการบำบัดรักษา (treatment) แทนการลงโทษให้ได้รับความเจ็บปวด (pain) ดังนั้น การลงโทษเพื่อตัดแปลงจึงอาจกระทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับว่าวิธีใดจะได้ผลสำหรับผู้กระทำความผิดคนนั้นๆ

การลงโทษเพื่อตัดแปลงนับได้ว่าเป็นการลงโทษวิธีใหม่ ซึ่งยังไม่อาจนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เนื่องจากมีอุปสรรคหลายประการ และอุปสรรคที่สำคัญที่สุดก็คือ ประชาชนจำนวนมากยังไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีความผิดร้ายแรงเกิดขึ้นและขัดกับความรู้สึกของประชาชน ประชาชนก็มักจะเกิดความรู้สึกอยากแก้แค้นผู้กระทำความผิด ให้สาสมด้วยการลงโทษอย่างรุนแรง นอกจากนี้ บุคคลทั่วไปยังเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นปรปักษ์ต่อสังคม จึงเป็นผู้ไม่สมควรได้รับประโยชน์เป็นพิเศษกว่าบุคคลอื่นที่มีได้กระทำความผิด ตามหลักของ Bentham ที่เรียกว่า “principle of less eligibility” หรือหลักที่ว่าควรได้ประโยชน์น้อยกว่า⁴⁸ หลักนี้จึงขัดต่อวิธีการปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ในทางปฏิบัติจึงมักใช้การลงโทษเพื่อตัดแปลงเพื่อควบคู่ไปกับการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดและการลงโทษเพื่อป้องกัน ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมกับการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิดนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาที่ทำให้คนไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกนั้น ในปัจจุบันในนานาอารยประเทศเห็นกันว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีก กล่าวคือ ต้องมีคุณลักษณะเป็น “การกระทำเพื่อสังคม” อีกประการหนึ่งด้วย⁴⁹

2) ข้อที่แตกต่างกันระหว่างวิธีการเพื่อความปลอดภัยกับโทษ

(1) ข้อแตกต่างในทางทฤษฎี

ก. โทษเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประพฤติฝ่าฝืนกฎหมาย ลักษณะของการลงโทษจึงมุ่งหมายทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ยาก

⁴⁸ อุททิศ แสนโกสิก. (2515). “หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ.” อุททิศนุสรณ์. หน้า 55.

⁴⁹ คณิต ฅ นครง (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 48.

วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีความมุ่งหมายเพียงเพื่อป้องกันสังคม (defense social) ไม่มีความมุ่งหมายให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ยากเช่น โทษ⁵⁰

ข. การลงโทษนั้นคำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำความผิด

วิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้บังคับโดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบทางอาญาของผู้กระทำความผิด แต่คำนึงถึงลักษณะหรือสภาพของบุคคล หรือของสิ่งที่เรียกว่า “สภาพที่เป็นอันตราย” (état dangereux)⁵¹

ค. จากวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน โทษจึงมีลักษณะในการลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งความผิด คือมองย้อนไปหาอดีต การที่ศาลลงโทษหนักเบาประการใด ต้องมองย้อนไปในอดีต ดูการกระทำ ผลของการกระทำ ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย ความเคียดแค้น⁵²

วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่ได้กำหนดตามความหนักเบาแห่งความผิด แต่ขึ้นอยู่กับสภาพที่เป็นอันตรายของผู้กระทำความผิด คือ เป็นการมองไปข้างหน้าหาอนาคต การที่จะใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างไร เพียงใด ต้องคำนึงถึงกาลข้างหน้า เพื่อความปลอดภัยของชุมชน⁵³

ง. โทษคือผลร้ายโดยจงใจให้เป็นผลร้าย ดังนั้น การลงโทษย่อมจงใจทำให้ผู้ถูกลงโทษเสียเกียรติ ลำบากทางกายและทรัพย์สิน

วิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่ได้เป็นไปในทางเช่นนี้⁵⁴

อนึ่ง แม้ปัจจุบันการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (treatment) เข้ามามีบทบาทสำคัญมากขึ้นในการใช้วิธีบังคับต่อผู้กระทำความผิด จนทำให้รู้สึกว่าคุณลักษณะทางทฤษฎีของการลงโทษที่เป็นผลร้าย ตอบแทนผู้กระทำความผิดจะลดน้อยลงไปบ้าง แต่ลักษณะของโทษที่แตกต่างจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยดังกล่าวนี้ยังคงมีอยู่ มิฉะนั้น โทษก็จะหมดลักษณะของการเป็นโทษที่บุคคลพึงได้รับเพื่อตอบแทนแก่สิ่งที่ตนได้กระทำลงไป และบทบาทของตัวโทษในการที่จะป้องปรามข่มขู่มิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างก็จะสูญสลายไปด้วย⁵⁵

⁵⁰ Andenaes Johannes. Op.cit. p. 10.

⁵¹ Tekeuchi Juhei. Loc.cit.

⁵² ถาวร พานิชพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 15.

⁵³ พิพัฒน์ จักรางกูร. (2510, 14 ตุลาคม). “ริบทรัพย์สินเป็นโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย.”

ดูลพาท, 14, 10. หน้า 25.

⁵⁴ แหล่งเดิม.

⁵⁵ Dreher Eduard. Loc.cit.

(2) ข้อแตกต่างในทางวัตถุประสงค์

โทษนั้นมีวัตถุประสงค์เพ่งเล็งถึงการตอบแทนต่อการกระทำผิด (expiation) การป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้นในอนาคตโดยการป้องกันโดยทั่วไป (general prevention) ได้แก่ การป้องปรามข่มขู่ แสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้น ไม่ยอมให้มีการกระทำผิดเช่นนั้นขึ้น และการป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้นในอนาคตโดยการป้องกันเฉพาะบุคคล (special prevention) ได้แก่ การตัดไม้ให้มีโอกาสกระทำผิดอีก การปรับปรุงแก้ไข

ส่วนวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์เพ่งเล็งถึงการป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้นในอนาคตโดยการป้องกันเฉพาะบุคคล (special prevention) เพียงประการเดียว

แม้วัตถุประสงค์ของโทษจะเพ่งเล็งถึงการป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้นในอนาคตโดยการป้องกันเฉพาะบุคคล (special prevention) เช่นเดียวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วยก็ตาม แต่ความประสงค์ของการลงโทษซึ่งเพ่งเล็งถึงการป้องกันมิให้เกิดความผิดในอนาคตโดยการป้องกันเฉพาะบุคคล (ทั้งในกรณีตัดไม้ให้โอกาสกระทำผิดอีกและการปรับปรุงแก้ไข) นี้ ก็ได้มุ่งประสงค์เพื่อตอบแทนความผิดที่ได้กระทำขึ้นแล้วและเพื่อป้องปรามข่มขู่ด้วย⁵⁶ กล่าวคือ การป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้นในอนาคตโดยการป้องกันเฉพาะบุคคลด้วยวิธีการตัดไม้ให้มีโอกาสกระทำผิดอีก เช่น ประหารชีวิต จำคุก นั้น ก็เพื่อตอบแทนความผิดที่ได้กระทำขึ้นและเพื่อป้องปรามข่มขู่ด้วย การพิจารณาจะให้ประหารชีวิตหรือให้จำคุกเป็นระยะเวลาอันเท่าใดนั้นก็พิจารณาให้ได้ส่วนสักกับความร้ายแรงแห่งความผิด สำหรับวิธีการปรับปรุงแก้ไขซึ่งบางประเทศนำไปใช้นั้นก็ใช้ควบคู่กับการลงโทษและเพื่อป้องปรามข่มขู่⁵⁷ เช่น ระหว่างการลงโทษจำคุก ก็มีการให้การฟื้นฟูปรับปรุงแก้ไขไปด้วย ซึ่งความประสงค์เพื่อตอบแทนความผิดและเพื่อป้องปรามข่มขู่ไม่มีอยู่เลยในการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย

(3) ข้อแตกต่างในการปฏิบัติ

ก. การกระทำที่ต้องถูกลงโทษต้องมีกฎหมายในขณะกระทำความผิดบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2)

วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่จำเป็นว่าขณะที่มีพฤติการณ์เกิดขึ้นจะมีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้หรือไม่ แต่ถ้าหากในเวลาที่เราพิพากษาได้มีวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ศาลก็สามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นได้ ถึงแม้ว่าขณะที่มีพฤติการณ์เกิดขึ้น

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ อุททิศ แสนโกสติก. (2513). “วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.” บทบัณฑิตย, 27. หน้า 288.

ไม่มีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นไว้ กล่าวคือ หลักที่ว่า กฎหมาย ไม่มีผลย้อนหลัง ไม่ใช้กับวิธีการเพื่อความปลอดภัย (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 12)

ข. โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นโทษที่กฎหมายในขณะกระทำความผิดกำหนดไว้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติในภายหลังลงโทษเบากว่า (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 และ มาตรา 3)

วิธีการเพื่อความปลอดภัยต้องใช้บังคับตามที่บัญญัติในขณะพิพากษา (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 12)

ค. หลักเรื่องการไม่ลงโทษความผิดซ้อน ไม่ใช้กับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ง. โทษนั้นเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพที่เป็นอันตรายของผู้ถูกบังคับใช้

จ. ไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนเพื่อเอาไปบังคับตามวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ฉ. นิรโทษกรรมมักไม่ใช้กับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ช. การลงโทษจะทำได้ต่อเมื่อได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ก่อนที่ผู้ใดจะได้กระทำความผิดขึ้น แม้จะมีพฤติการณ์ที่น่ากลัวอันตรายแสดงว่าผู้นั้นจะกระทำความผิดขึ้นก็ดี ยังไม่มีทางที่จะลงโทษผู้นั้นได้ วิธีการเพื่อความปลอดภัยอาจนำมาใช้บังคับในกรณีเช่นนี้ได้

ซ. โทษนั้นต้องให้ศาลเป็นผู้กำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยกฎหมายอาจให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารสั่งให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยบางชนิดได้

3) ข้อที่คล้ายคลึงกันของโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย

(1) โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยต่างก็เป็นสภาพบังคับ (sanction) ที่รัฐกระทำต่อบุคคล

(2) โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยจะนำมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 และ มาตรา 12)

(3) โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยต่างก็ให้ผู้ถูกบังคับใช้ได้รับผลของกฎหมายซึ่งบัญญัติภายหลังที่เป็นคุณ

(4) การอภัยโทษอาจใช้กับวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้เช่นเดียวกับโทษ ในข้อนี้มีเหตุผลว่าเพราะไม่อาจจะจำกัดอำนาจประมุขแห่งรัฐที่จะใช้อำนาจพิเศษในการให้อภัยโทษนี้ได้⁵⁸

⁵⁸ Andenaes Johannes. Op.cit. p. 13.

4) ประโยชน์ของวิธีการเพื่อความปลอดภัยเปรียบเทียบกับโทษ

(1) ประโยชน์ในทางตรง

ก. วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีประโยชน์ในการไม่ให้ผู้กระทำผิดติดนิสัยกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก ทั้งเป็นการแยกผู้กระทำผิดติดนิสัยออกจากผู้กระทำผิดอื่น อันเป็นการป้องกันการแพร่นิสัยอาชญากรรมแก่ผู้ต้องโทษอื่นที่ไม่มีนิสัยเป็นอาชญากรให้กลับตัวเป็นคนดีได้⁵⁹

ข. วิธีการเพื่อความปลอดภัยตระหนักถึงผลของการลงโทษ โดยเฉพาะโทษจำคุกว่าทำให้นักโทษเป็นจำนวนมากเลวลง และเกิดผลเสียยิ่งกว่าการปล่อยตัวไป⁶⁰

ค. วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีแนวความคิดว่าควรจะศึกษาผู้กระทำผิดทุกคนเป็นรายบุคคลเพื่อจะได้เป็นแนวทางแก้ไขให้พวกเขาสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนแทนการจำขังก่อนตัดสิน⁶¹

ง. ผู้กระทำผิดพ้นจากการที่จะต้องมีการประคับประคองและประวัติในการถูกจำคุกและการถูกตัดขาดออกจากชุมชน ยิ่งกว่านั้น พวกเขาไม่ต้องถูกตราหน้าจากครอบครัว เพื่อน และนายจ้าง⁶²

จ. วิธีการเพื่อความปลอดภัยประหยัดกว่าการจำคุก เนื่องจากผู้กระทำผิดยังคงสามารถหาเลี้ยงตัวเองและคนในอุปการะของเขาได้ ยิ่งกว่านั้นผู้กระทำผิดยังคงเสียภาษี และครอบครัวของเขาไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐ⁶³

ฉ. ผู้กระทำผิดซึ่งอยู่ในชุมชนยังคงประกอบอาชีพ พักอาศัยกับครอบครัว และไม่ได้ติดต่อกับสังคมที่ต่อต้านสังคมซึ่งมีอยู่ในเรือนจำ ทำให้เกิดความยุ่งยากสับสนในชีวิตของพวกเขา⁶⁴

ช. เป็นการคุ้มครองป้องกันสังคมจากอาชญากรรม⁶⁵ โดยการป้องกันไม่ให้เกิด

⁵⁹ กองคดีวิธีการเพื่อความปลอดภัย. เล่มเดิม. หน้า 5.

⁶⁰ John Otto Reineman. (1953). *Criminology*. p. 603. อ้างถึงใน ถาวร พานิชพันธ์. (2520). *วิธีการเพื่อความปลอดภัย*. หน้า 19.

⁶¹ Ibid.

⁶² จเร อำนวยวัฒนา. (2532). *บทบาทของงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ของกระทรวงยุติธรรม*. หน้า 13.

⁶³ แหล่งเดิม.

⁶⁴ แหล่งเดิม.

⁶⁵ Herbert G Callison. (1983). *Introduction to Community Based Corrections*. pp. 101-102.

เหตุร้ายทำความความเสียหายแก่ผู้อื่น เป็นการยับยั้งป้องกันไว้ก่อน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่ประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย⁶⁶

(2) ประโยชน์ในทางอ้อม⁶⁷

ก. วิธีการเพื่อความปลอดภัยช่วยส่งเสริมให้ประชาชนบังเกิดความสำนึกในการที่จะร่วมกันช่วยป้องกันอาชญากรรม โดยการแจ้งข้อมูลเบาะแสเกี่ยวกับบุคคลที่จะก่อเหตุร้ายให้เกิดขึ้นตราบแก่ผู้อื่นให้แก่ทางราชการเพื่อดำเนินการป้องกันเสียตั้งแต่ต้น ก่อนที่บุคคลนั้นจะลงมือกระทำความผิด

ข. เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

ค. เป็นการช่วยแก้ปัญหาเรื่องผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้ด้วย

2.2.3 ประเภทของวิธีการเพื่อความปลอดภัย

วิธีการเพื่อความปลอดภัยโดยทั่วไปแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ มาตรการที่เป็นการคุ้มครองกับมาตรการที่เป็นการบำบัดแก้ไข

1) มาตรการที่เป็นการคุ้มครอง หมายถึง มาตรการในการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากการก่อเหตุร้าย ได้แก่

(1) การกักกัน คือ การควบคุมผู้กระทำความผิดติดนิสสัยไว้ภายในเขตกำหนด เพื่อป้องกันการกระทำความผิด เพื่อตัดนิสสัย และเพื่อฝึกอาชีพ (ประมวลกฎหมายอาญาไทย มาตรา 40)⁶⁸

แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการกักกัน โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดติดนิสสัยไว้ภายในเขตกำหนดจะมีถึง 3 ประการด้วยกัน คือ เพื่อป้องกันการกระทำความผิด เพื่อตัดนิสสัย และเพื่อฝึกอาชีพ แต่อย่างไรก็ตามความมุ่งหมายหลักของการกักกันคือเพื่อป้องกันการกระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการที่ผู้นั้นจะกระทำความผิดในภายหน้า ส่วนความมุ่งหมายที่จะตัดนิสสัยและเพื่อฝึกอาชีพนั้นเป็นความมุ่งหมายข้างเคียงหรือเป็นเพียงผลพลอยได้⁶⁹

⁶⁶ กองคดีวิธีการเพื่อความปลอดภัย. หน้าเดิม.

⁶⁷ แหล่งเดิม.

⁶⁸ ณรงค์ ใจหาญ. (2543). กฎหมายอาญาวาดด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. หน้า 141.

⁶⁹ คณิต ณ นคร จ (2547). กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป. หน้า 404.

(2) การห้ามเข้าเขตกำหนด คือ การห้ามมิให้เข้าไปในท้องที่หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 44)⁷⁰

วัตถุประสงค์ของการห้ามเข้าเขตกำหนดคือการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำของผู้กระทำความผิดผู้ใดผู้หนึ่งในเวลาภายหลัง ซึ่งท้องที่หรือสถานที่นั้นจะต้องเป็นท้องที่หรือสถานที่เฉพาะที่หากให้ผู้นั้นเข้าไปแล้วก็จะเป็นการเสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมซ้ำอีก⁷¹

(3) การเรียกประกันทัณฑ์บน คือ การให้บุคคลทำทัณฑ์บน โดยกำหนดจำนวนเงินว่าจะไม่ก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นตลอดเวลาที่ศาลกำหนด⁷²

(4) การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง คือ การที่ศาลสั่งห้ามบุคคลใดบุคคลหนึ่งประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อการป้องกันมิให้ผู้นั้นอาศัยการประกอบอาชีพดังกล่าวเพื่อกระทำความผิดอาญา⁷³

การห้ามประกอบอาชีพบางอย่างมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสาธารณสุขชนจากการกระทำของบุคคลที่ในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพใดแล้วได้กระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น หรือในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพใดแล้วได้กระทำความผิดเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น⁷⁴

2) มาตรการที่เป็นการบำบัดแก้ไข หมายถึง มาตรการที่ต้องกระทำควบคู่กับการบำบัดผู้นั้นเพื่อให้สังคมมีความปลอดภัยจากผู้นั้น เช่น ผู้เสพสุราเป็นอาจินหรือผู้ติดยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น⁷⁵

มาตรการที่เป็นการบำบัดแก้ไข ได้แก่ การคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล หมายถึง การควบคุมบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตให้อยู่ในสถานพยาบาลเพื่อการบำบัดรักษาให้หายเป็นปกติก่อนที่จะออกมาในสังคม ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้ผู้บกพร่องทางจิตนั้นก่อเหตุร้ายหรือกระทำการอันเป็นอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 48 และมาตรา 49)⁷⁶

⁷⁰ ณรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 148.

⁷¹ คณิศ ณ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 409.

⁷² แหล่งเดิม.

⁷³ ณรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 155.

⁷⁴ คณิศ ณ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 417-418.

⁷⁵ แหล่งเดิม.

⁷⁶ ณรงค์ ใจหาญ. เล่มเดิม. หน้า 153.

2.3 เงื่อนไขแนวคิดและวิธีปฏิบัติการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาบังคับใช้กับบุคคลผู้ป่วยทางจิต

การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้นั้นจะสามารถนำมาบังคับใช้ได้ต่อเมื่อบุคคลนั้น มีพฤติกรรมทางอาญา⁷⁷ (Criminal Conduct) กล่าวคือ จะต้องให้ได้ความแน่ชัดว่าบุคคลซึ่งจะถูกบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นมีการกระทำที่เกือบจะเป็นความผิดอาญาเพียงแต่ว่ายังขาดข้อเท็จจริงบางอย่าง เช่น ความไม่รู้อาสาถึงสิ่งนั้นผิดกฎหมาย หรือ เจตนาทำให้การกระทำมิใช่ความผิดอาญา เป็นเพียงการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่มีพฤติกรรมอาญา ก็ไม่อาจนำมาตรการทางอาญาเข้าไปแทรกแซงได้เลย เว้นแต่จะใช้วิธีการอื่นๆ เช่น มาตรการทางปกครอง เป็นต้น เพราะมาตรการทางอาญาจะมีผลกระทบต่อเสรีภาพของบุคคลมาก ดังนั้น จึงควรจำกัดโดยใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น การใช้มาตรการทางอาญาก็เพื่อจะจำกัด หรือลดความเป็นอันตรายจากการกระทำของบุคคลบางประเภท เช่น คนวิกลจริต เป็นต้น ในกรณีที่ไม่มีพฤติกรรมทางอาญา แต่หาที่มีความเป็นอันตรายปรากฏอยู่ก็อาจใช้มาตรการอื่นๆ เข้าจัดการกับความเป็นอันตรายนั้น ซึ่งมาตรการนั้นย่อมมีความแตกต่างกับมาตรการทางอาญา เพราะไม่มีเนื้อหาความเป็นอาญา อันเป็นพฤติกรรมอาญาอยู่เลย

ด้วยเหตุที่ไม่อาจใช้มาตรการทางอาญาได้หากไม่มีพฤติกรรมอาญา ฉะนั้น การวินิจฉัยถึงขอบเขตของพฤติกรรมทางอาญาจะต้องมีการกำหนดขอบเขตที่แน่ชัด และอยู่ภายใต้หลักการตามกฎหมาย กล่าว วินิจฉัยไปตามที่ตัวบทกฎหมายบัญญัติไว้ หรือตามคำสั่งของศาล หรือผู้อื่นซึ่งมีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมาย⁷⁸

อย่างไรก็ตามอาจมีข้อโต้แย้งว่าการใช้มาตรการทางอาญาเป็นการใช้อำนาจของกฎหมายเข้าแทรกแซง โดยที่ยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าการกระทำนั้นๆ จะมุ่งไปสู่กระทำผิดอาญาที่อาจทำให้เกิดความเป็นอันตรายหรือไม่ เพราะบุคคลจะต้องถูกลงโทษ โดยสภาพที่เขาเป็นอยู่ไม่ได้ บุคคลไม่อาจจะถูกบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยในฐานะที่เขาวิกลจริต แต่จะบังคับใช้ต่อเมื่อเขามีความเป็นอันตรายเท่านั้น เราไม่อาจใช้กฎหมายสำหรับตัวบุคคล (Law of the actor) โดยที่ไม่พิจารณาถึงการกระทำที่เป็นความผิดและมีความชั่วได้ (Law of the guilt)⁷⁹

ข้อเสนอแนะสำหรับข้อโต้แย้งในเรื่องนี้คือ กำหนดขึ้นเป็นประเภทความผิดอีกอันหนึ่ง และใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการตอบโต้ ซึ่งมีโทษ โดยต้องพิจารณาว่า พฤติกรรม

⁷⁷ Helen Silving. Loc.cit. อ้างถึงใน พัฒนไชย ยอดพยุง. (2533). วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 48. หน้า 21.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

นั้นมีความเป็นอันตรายต่อสังคมหรือไม่ ทั้งหามาตรฐานที่เหมาะสมของระดับความเป็นอันตราย และใช้มาตรการให้เหมาะสมแก่กรณีนั้นๆ เช่น กฎหมายของประเทศอิตาลี มีความตกลงที่จะกระทำผิดอาญา (agreement to commit crime)⁸⁰ แม้ว่าจะยังไม่มีกระทำความผิด

1) เงื่อนไขการนำมาตรการมาใช้และความเป็นอันตรายของบุคคล

จากการพิจารณาถึงทฤษฎีป้องกันสังคมในหัวข้อที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้เราทราบว่า การนำเอามาตรการใดๆ มาใช้กับผู้กระทำความผิด จะต้องเป็นไปเพื่อป้องกันต่อบุคคลที่มีพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งที่จะเกิดขึ้นได้ในภายหน้า ลักษณะของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์นั้นๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะของมาตรการแต่ละประเภท สำหรับในเรื่องของบุคคลที่มีอาการวิกลจริตนี้ พฤติกรรมที่เรามุ่งถึงคือ ความเป็นอันตรายของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้มีความเจ็บป่วยทางจิต ในการที่จะชี้ถึงความเป็นอันตรายของบุคคลใดๆ จะต้องมีการพิสูจน์ความเป็นอันตรายอย่างเหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ที่เหมือนกันในระหว่างบุคคลต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม้อาจกระทำได้อย่างง่าย การพิสูจน์ความเป็นอันตรายจะปรากฏข้อโต้แย้งอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในแง่กฎหมาย รัฐธรรมนูญ หรือปัญหาการแพทย์อันยังไม่เป็นที่ยุติอย่างไรก็ตามการศึกษาถึงเงื่อนไขการนำมาตรการมาใช้ จึงพิจารณาถึงเงื่อนไขทั่วไปในการนำมาตรการมาใช้เป็นอันดับแรก และในขั้นต่อไปจะพิจารณาถึงการพิสูจน์ความเป็นอันตรายและปัญหาที่เป็นข้อโต้แย้งในการวินิจฉัยความเป็นอันตรายลงไปในการรวบเดียวกัน

2) เงื่อนไขการนำมาตรการมาใช้กับบุคคลวิกลจริต

การนำมาตรการมาใช้กับบุคคลวิกลจริตก็เพื่อสนับสนุนการปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลที่มีลักษณะอันตรายเมื่อวิธีการลงโทษไม่เพียงพอ เช่น เมื่อบุคคลวิกลจริตได้รับการปล่อยตัว ถ้าหากการปล่อยตัวไม่อาจทำให้เกิดอันตรายขึ้นได้ ฉะนั้นจึงต้องมีมาตรการอันใดอันหนึ่งเพื่อเป็นวิธีการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำความผิดให้เกิดขึ้นในอนาคตเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสังคม โดยหลักการแล้วการกำหนดมาตรการเหล่านี้เป็นที่ยอมรับได้ แต่สิ่งที่จะเป็นปัญหาอย่างยิ่งคือวิธีการที่จะทราบว่าการอย่างไร ระดับไหน ถึงขั้นที่จะเป็นอันตรายในตัวบุคคลอย่างแน่ชัด แม้ว่าจะมีมาตรการทางการแพทย์หรือทางจิตวิทยาแล้วก็ตามก็ยังไม้อาจจะชี้ให้เห็นถึงขั้นที่จะเชื่อถือได้อย่างแน่นอน และเพื่อไม่ขัดกับหลักการของทาสต้องเป็นไปตามกฎหมายๆ จำต้องระบุให้ชัดเจนว่า อาการลักษณะใดบ้างที่ปรากฏขึ้นแล้วจะนำตัวบุคคลมาบังคับใช้มาตรการได้⁸¹

⁸⁰ ประมวลกฎหมายอาญาอิตาลี, มาตรา 115 (2), 215, 228.

⁸¹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2528). กฎหมายอาญาหลักและปัญหา. หน้า 286-287.

อย่างไร ก็ตามปัญหาต่างๆ เหล่านี้พอที่จะหางออกได้โดยต้องคำนึงหลัก นิติธรรม (Rule Of Law) ในการกำหนดมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้กระทำความผิด เช่นเดียวกันการลงโทษก็จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของหลักนิติธรรมด้วยเหมือนกันพิจารณาได้ดังนี้

การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้นั้นมีเงื่อนไขอยู่ที่บุคคลนั้นจะต้องปรากฏสภาพความเป็นอันตรายอยู่ในตัวเองในการที่จะไปก่อเหตุร้ายหรือกระทำความผิดซ้ำได้อีก ดังนั้นในการพิจารณาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นอันตรายของบุคคลนั้น จะพิจารณาใน 4 ประเด็นต่อไปนี้⁸²

2.3.1 การพิสูจน์ความเป็นอันตรายและแนวคิดด้านกฎหมาย

การที่จะวินิจฉัยความเป็นอันตรายเป็นที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมาตลอดว่า ความเป็นอันตรายจะถูกกำหนดโดยความจำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องได้รับความคุ้มครอง (Protective need) และการที่จะได้รับการคุ้มครองนี้จะถูกกำหนดโดยนโยบาย ซึ่งมีพื้นฐานในการกำหนดนโยบายก็จะต้องพิจารณาว่า สังคมสามารถทนต่อภาวะความเป็นอันตรายได้เพียงใด อีกทั้งพิจารณาในแง่สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลด้วยว่า เราสามารถที่จะล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคมได้เพียงใด นอกจากนี้ต้องพิจารณาถึงสิทธิของจำเลยในการได้รับการพิสูจน์ความเป็นอันตรายได้อย่างเหมาะสมด้วย การที่จะพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องกำหนดว่าความเป็นอันตรายจะมีขอบเขตแค่ไหนเพียงใดซึ่งความเป็นอันตราย อาจเกิดขึ้นอย่างใดๆ หรืออาจเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงหลายๆ ประการที่บ่งชี้ได้ เช่น สภาพการณ์ต่างๆ และการกระทำของบุคคลนั้น อย่างไรก็ตาม แม้จะกำหนดขอบเขตการพิสูจน์ความเป็นอันตรายไม่ได้อย่างชัดเจน แต่ข้อเท็จจริงบางประการดังต่อไปนี้ก็จะชี้ให้เห็นถึงความเป็นอันตรายได้คือ

1) พฤติกรรมทางอาญา พฤติกรรมทางอาญาก็เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นอันตรายได้ ความเป็นอันตรายอาจแบ่งออกไปได้ 2 ประการ คือ

(1) ความเป็นอันตรายตามภาวะวิสัย (Objective Dangerous) คือความเป็นอันตรายเนื่องจากสภาพของตัวมันเอง และ

(2) ความเป็นอันตรายตามอัตวิสัย (Subjective Dangerous) คือความเป็นอันตรายตามความรู้สึกของบุคคล ในที่นี้หมายถึงความรู้สึกตัว (Fear) นั้นเอง ในความหมายแรกความเป็นอันตรายเนื่องจากสภาพของตัวมันเองก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และในประการที่ 2 มีความเห็นว่าเป็นเรื่องไร้สาระไม่ควรนำเข้ามาพิจารณาด้วยก็ตาม ก็มีข้อนำที่จะพิจารณาได้ว่าความกลัวนั้นสามารถกระตุ้นชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำความผิดอาญาชนิดร้ายแรง (Serious Crime) เช่น การฆาตกรรม โดยปราศจากเจตนาร้าย (Mens Rea) ไม่มีความรับผิดชอบทางอาญา แต่ก็ก่อความรู้สึก

⁸² Helen Silving. Op.cit. pp. 179-195. อ้างถึงใน พัฒนไชย ยอดพยุง. (2533). วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 48. หน้า 22.

หวั่นไหวในชุมชนได้ถ้าบุคคลนั้นยังคงเดินไปมาท่ามกลางชุมชนได้ ฉะนั้นความกลัวจึงเป็นข้อเท็จจริงอันหนึ่งในการพิจารณาว่า ควรมีการคุ้มครองป้องกันสังคมหรือไม่ แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นประเด็นเดียวในการพิจารณาก็ตาม

ลักษณะและความร้ายแรงของพฤติกรรมอาญา (Nature and Gravity) เป็นเครื่องชี้ความเป็นอันตรายได้เท่ากัน แม้ว่าจะยังมีการโต้เถียงกันมาก กล่าวคือจะถือได้หรือไม่ว่าผู้กระทำความผิดอาญาไปแล้วมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอาญาต่อไปได้อีก ถ้าถือได้เช่นนั้นแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอีกนั้นจะเป็นการกระทำความผิดเช่นเดิม หรือว่าความผิดที่ร้ายแรงขึ้น หรือผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์จะไปกระทำความผิดต่อชีวิตได้หรือไม่ โดยทั่วไปตามปกติบุคคลมักจะกระทำความผิดซ้ำที่ตนเองเคยทำมาแล้วเช่นนั้น คนวิกลจริตที่ฆ่าผู้อื่นย่อมมีแนวโน้มในการกระทำความผิดเช่นเดิมอีกได้มากกว่าบุคคลทั่วไป ที่ไปกระทำความผิดฐานลักทรัพย์นั้นการพิจารณาถึงความเป็นอันตรายต้องพิจารณาจากลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำที่ผ่านมาแล้วด้วย

นอกจากนี้ ลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำจะเป็นเครื่องช่วยกำหนดระดับ (Degree) ของความเป็นอันตรายและขอบเขต (Scope) ที่เหมาะสมของวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย โดยที่พิจารณาการกระทำของผู้นั้นและความร้ายแรงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นด้วย กล่าวคือ โอกาสที่จะเกิดการกระทำผิดอาญาซ้อนกลับกันกับความร้ายแรงของความผิดที่จะเกิดขึ้น ความผิดอาญาร้ายแรงย่อมไม่เกิดขึ้นได้บ่อยนัก เมื่อได้มีการพิจารณาประกอบกับความกลัวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็พอจะทำให้เห็นได้ว่าจะมีการกระทำความผิดซ้ำในลักษณะเดิมขึ้นมาอีกได้ ด้วยเหตุดังที่ได้กล่าวมาแล้วจึงสามารถที่จะกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นแก่บุคคลที่มีลักษณะและพฤติกรรมดังกล่าวได้

2) **องค์ประกอบในด้านจิตใจ** ในเรื่องนี้ได้มีแนวทางความคิดเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ ความเห็นแรก บุคคลวิกลจริตไม่อาจมีเจตนาได้เท่ากับเป็นการขาดเจตนา ในส่วนความเห็นที่ 2 บุคคลวิกลจริตนั้นสามารถมีเจตนาได้ แต่ทว่าเจตนาที่เบี่ยงเบนและแตกต่างจากมาตรฐานส่วนใหญ่ของสังคม ภาวะทางจิตใจของผู้กระทำความผิดจะเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องของวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ 2 ประการ

(1) **ตามลักษณะของการกระทำนั้น** ได้มีลักษณะของการกระทำภายนอกบางอย่าง เช่นการกระทำความผิดอาญาบางฐานต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบในด้านจิตใจ เพราะภาวะทางด้านจิตใจบางอย่าง เช่น เจตนา หรือ ประมาท อาจจะทำให้การกระทำความผิดเป็นเพียงลหุโทษ หรือความผิดอาญาทั่วไปด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ถ้าเราถือว่าองค์ประกอบด้านจิตใจไม่เกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว เราจะไม่สามารถที่จะแยกลักษณะและความร้ายแรงของพฤติกรรมทางอาญาเพื่อพิจารณาถึงความเป็นอันตรายในการที่จะบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้เลย

(2) เป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นอันตรายนั้น หมายความว่า เมื่อเราถือว่าบุคคลวิกลจริตสามารถมีเจตนาได้ ก็เท่ากับเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นอันตรายของผู้นั้นแล้วเพราะเจตนาดังกล่าวเป็นเจตนาที่แตกต่างออกไปจากเจตนาปกติของคนในสังคม

จากความเห็นดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งถือได้ว่า บุคคลวิกลจริตมีเจตนาได้นั้น นำมาใช้ในระบบประมวลกฎหมายได้ เช่น กฎหมายประเทศเยอรมัน บุคคลวิกลจริตจะต้องมีเจตนาธรรมชาติ (Natural Intent) บุคคลวิกลจริตจะต้องมีเจตนาผิดปกติ (Abnormal Will) ซึ่งเจตนาทั้ง 2 ประการนี้ ไม่ทำให้บุคคลวิกลจริตมีความรับผิดชอบอาญา แต่ก็ยังสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลเหล่านั้นได้ ดังนั้นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลเหล่านี้จะต้องครอบคลุมความผิดอาญาทุกประการ ทั้งองค์ประกอบภายนอก รวมถึงองค์ประกอบภายใน อันเป็นเรื่องเจตนาโดยถือว่าบุคคลเหล่านี้รู้สึกตนเองที่กำลังทำอะไรอยู่ เช่น รู้ว่าเป็นการทำร้ายผู้อื่นแต่ขาดความเชื่อมโยงของความคิดภายใน (Inner Relationship) ทำให้ตนเองไม่ทราบว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด ผลก็คือไม่อาจเป็นเหตุให้ยกเว้นความรับผิดชอบจากการถูกบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้

ตามแนวความคิดนี้ถือได้ว่า บุคคลวิกลจริตไม่แตกต่างไปจากบุคคลอื่น โดยทั่วไป เพียงแต่ว่ามีสภาพจิตที่ไม่เหมือนกับผู้อื่น ฉะนั้น การที่มีเจตนาเท่ากับเป็นการชี้ให้เห็นถึงลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำ อันเป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นอันตรายของผู้กระทำแล้ว

3) พฤติกรรมอาญาหลายครั้ง ปัญหาสำหรับพฤติกรรมอาญาหลายครั้ง คือผลของการกระทำผิดที่ทำให้ต้องรับโทษหนักขึ้นและการกระทำความผิดขณะเป็นผู้เยาว์

(1) ในประเด็นเรื่องผลของการกระทำผิดที่ทำให้ต้องรับโทษหนักขึ้น เช่น การทำให้เกิดเพลิงไหม้เป็นเหตุให้อันถึงแก่ความตาย เช่นนี้จะถือว่าเป็นพฤติกรรมทางอาญาอีประการหนึ่งในการพิจารณาว่า เป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นอันตรายหรือไม่ ซึ่งในปัญหานี้ยังเป็นข้อโต้แย้งกันอยู่ อย่างไรก็ตามมีข้อ นำพิจารณา การกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยบังคับใช้ควรที่จะคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นด้วยว่าร้ายแรงเพียงใด แม้ว่าจะมีเจตนาจะกระทำให้เกิดเพลิงไหม้เท่านั้น แต่ผลของการกระทำดังกล่าวร้ายแรงไปกว่าเจตนา ฉะนั้นความเป็นอันตรายจากการกระทำนั้นย่อมจะมากขึ้นเป็นธรรมดาด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นประกอบด้วย

(2) ในประเด็นเรื่องการกระทำผิดอาญาขณะเป็นผู้เยาว์นั้น ในที่ประชุม Third International Congress on Criminology, Professor Manuel Lopez-rey yarrojo ได้มีประการหนึ่งในการประวัตินของผู้เยาว์ด้วย ซึ่งต่างกับการเพิ่มโทษโดยทั่วไปมักไม่นับเอาการกระทำผิดอาญาขณะเป็นผู้เยาว์ ทั้งนี้เพราะว่าการกระทำผิดขณะเป็นผู้เยาว์แสดงให้เห็นถึงความเป็นอันตรายของผู้กระทำได้ อันเป็นเป้าหมายในการวินิจฉัยในการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วยมาบังคับใช้ด้วย

4) การประเมินบุคลิกภาพ (Personality Evaluation) ที่กล่าวถึงเครื่องบ่งชี้ความเป็นอันตรายทั้งหมดนั้น มิใช่เงื่อนไขที่จำเป็นต้องมีทุกประการในการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย การพิจารณาเครื่องบ่งชี้เหล่านี้ศาลอาจจะพิจารณาโดยถือเอาความสมเหตุสมผล หรืออาจจะพิจารณาในลักษณะข้อชี้แนะในการตัดสิน (Sentencing Guide) เท่านั้น ในบางกรณีศาลจะพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ หรือบางกรณีศาลวินิจฉัยว่ามีความเป็นอันตรายโดยไม่พิจารณาองค์ประกอบเหล่านี้ก็ได้ ซึ่งจะต้องทำการวินิจฉัยไปแต่ละกรณีการที่ไม่พิจารณาองค์ประกอบเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นเรื่องข้อผิดพลาดที่จะต้องมีการแก้ไข กรณีที่เราถือว่าองค์ประกอบบางประการจะต้องได้รับการหยิบยกขึ้นโดยมองข้ามไม่ได้ เช่น กรณีผู้ป่วยโรคประสาท (Neurosis) และบุคลิกผิดปกติแบบอันธพาล (Psychopath) จะต้องพิจารณาถึงเจตนามากกว่าในกรณีผู้ป่วยจิตเภท (Schizophrenia) และปัญญาอ่อน (Mental Retardation) เป็นต้น อย่างไรก็ตามข้อควรคำนึงถึงในการพิจารณาความเป็นอันตรายทุกกรณี คือความเห็นของแพทย์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ (Expert Opinion) เกี่ยวกับเรื่องความเป็นอันตรายและข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยให้เหมาะสม

2.3.2 การพิสูจน์ความเป็นอันตรายกับแนวความคิดด้านการแพทย์⁸³

ต้องมีการพิจารณาองค์ประกอบหลายอย่างรวมกันในการวินิจฉัยความเป็นอันตราย จะไม่มีเครื่องบ่งชี้ความเป็นอันตรายโดยตรงทีเดียว องค์ประกอบบางอย่างจะมีความสำคัญในขณะที่ประกอบด้วยองค์ประกอบอื่นๆ หรือองค์ประกอบบางอย่างจะกลายเป็นกลางไปหากประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ควรรวบรวมเข้าด้วยกันภายใต้หัวข้อต่างๆ ที่จะพิจารณาดังต่อไปนี้

1) ความผิดที่กระทำ (Offence) สามารถที่จะแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) การแบ่งแยกความผิดในแง่กฎหมาย (Legal Category) จะไม่มีประโยชน์มากนักในการพิจารณาถึงความเป็นอันตรายไม่ว่าจะแยกเป็น ความผิดฐานฆ่า วางเพลิง หรือข่มขืน เพราะการแบ่งแยกดังกล่าวเป็นการมองในแง่ของกฎหมาย สำหรับแพทย์แล้วจะต้องพิจารณาถึงโอกาสในการกระทำความผิดประกอบกับองค์ประกอบอื่นๆ ในการวินิจฉัยด้วย ฉะนั้น ไม่ว่าจะมีความผิดร้ายแรงหรือความผิดที่ไม่ร้ายแรงก็ไม่อาจถือเป็นหลักใหญ่ในการวินิจฉัยความเป็นอันตรายได้

(2) รายละเอียดของพฤติกรรม (The detail of behavior) เช่น การพิจารณาว่าการกระทำความผิดนั้นได้กระทำโดยผู้กระทำความผิดคนเดียว หรือร่วมกระทำกันเป็นกลุ่ม การร่วมกันเป็นกลุ่มนั้นหากกระทำในรูปขององค์กรอาชญากรรมก็จะมีความเป็นอันตรายมากกว่าที่กระทำโดยกลุ่มวัยรุ่น เพราะพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็จะเข้าสู่กรอบของสังคมตามปกติ

⁸³ P.D. Scott. (1977). "Assessing Dangerousness in Criminals." *British Journal of Psychiatry* 131. pp. 127-142.

นอกจากนี้ต้องพิจารณาว่า การกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นจากการยั่วยุหรือเต็มใจ มีการเตรียมการมาก่อนหรือไม่ หรือเป็นการกระทำความคิดโดยฉุกบังคับหรือไม่ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในการประเมินความเป็นอันตราย

(3) **ระดับความรุนแรงของการกระทำ (Degree Of Violence)** พิจารณาในแง่ปริมาณของความรุนแรง (Quantity Violence) กับคุณภาพของความรุนแรง (Quality Of Violence) ในเรื่องของปริมาณจะพิจารณาถึงความมากน้อยของจำนวนครั้งในการทำร้าย หรือทุบตี ส่วนเรื่องของคุณภาพจะพิจารณาถึงลักษณะของการทำร้าย มักเป็นการกระทำที่โหดร้ายทารุณ น่ากลัว ส่อให้เห็นถึงความผิดปกติทางจิต โดยทั่วไปแล้วเรื่องคุณภาพจะชี้ให้เห็นความเป็นอันตราย

(4) **องค์ประกอบซึ่งลดความยับยั้งชั่งใจ (Disinhibiting Factor)** องค์ประกอบเหล่านี้หากปรากฏอยู่จะทำให้ความอดทนต่อแรงกดดันต่างๆ น้อยลงไปก่อให้เกิดการกระทำความคิดได้ง่าย เช่น สิ่งเสียดใจไม่ว่าจะเป็นเหล้า หรือยาใดๆ หรือการอยู่ในกลุ่มของเพื่อนในวัยรุ่นจะทำให้เกิดการเลียนแบบกันโดยง่าย หรือแม้กระทั่งความเหน็ดเหนื่อย การนอนไม่หลับ อันทำให้มีผลต่อสุขภาพด้วยก็ตาม

(5) **พฤติกรรมภายหลังการกระทำความคิด (Behavior after the offence)** เมื่อบุคคลได้กระทำความผิดมาแล้ว เขาก็จะมีพฤติกรรมต่อการกระทำความคิดที่ผ่านมาอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกรู้ผิด และความพยายามบรรเทาผลร้ายการกระทำความคิด หรือการหลบหนี ความเฉยเมยต่อการกระทำความคิด ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะชี้ให้เห็นถึงความเป็นอันตรายของบุคคลได้แตกต่างกันออกไป

2) **ประวัติการกระทำความคิดอาญาและพฤติกรรมในอดีต** เป็นที่ยอมรับกันว่าเรื่องบ่งชี้สำหรับพฤติกรรมในภายหน้าของบุคคลคือ พฤติกรรมที่ผ่านมา ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินจะมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดซ้ำมากที่สุด โดยมากกว่าผู้กระทำความผิดต่อร่างกาย นิเชอร์คัท (Neithercutt) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักเรื่องนี้ว่า ความผิดร้ายแรงต่างๆ หากนำมาประเมินร่วมกันจะเป็นสถิติช่วยเหลือในการทำนายได้ดีที่สุด เมื่อบุคคลได้ระเบิดออกมาและกระทำการรุนแรงตามความต้องการได้ แม้ว่าการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำต่อตนเองก็ตามเขาก็สามารถที่จะกระทำเช่นนั้นอีกได้ 10 นอกจากนี้สเตทแมน และ โคคอตซา (Steadman and Cocozza) ได้ออกแบบเครื่องวัด (Scale) สำหรับการทำนายการกระทำความคิดซ้ำ โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการกระทำผิดของเด็ก ประวัติการถูกจับครั้งก่อนๆ การตัดสินใจว่าเคยกระทำความผิดอาญาที่รุนแรง การกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรงในครั้งหลังสุด องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะทำให้ทราบถึงพฤติกรรมอาญาในอดีตได้

จากข้อสรุปและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อาจจะมีข้อยกเว้นในบางกรณี เช่น กรณีบุคคลซึ่งไม่เคยกระทำความผิด ไม่มีประวัติการกระทำผิดอาญามาเลย ได้อยู่ภายใต้ความกดดันมาเป็นเวลานาน ในที่สุดก็จะระเบิดมาเป็นการกระทำซึ่งเป็นอันตรายได้ เมกกากรี (Megagree) แบลคเบิร์น

(Blackburn) นิวสตัทเตอร์ (Neustatter) ได้ยกตัวอย่างปรากฏการณ์เรื่องนี้ว่าชายวัยกลางคนผู้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดีมาโดยตลอดจากภรรยา ได้ทำร้ายหญิงในที่ทำงานเดียวกันจนเกือบถึงแก่ความตาย เพียงแต่หล่อนทำเสียงดูถูกเขา การกระทำของเขาดูเหมือนได้ว่าเป็นการแก้แค้นเพื่อชดเชยต่อการที่ภรรยาของเขาได้ปฏิบัติไม่ดีต่อเขา สำหรับประวัติการกระทำความคิดอาชญาเล็กน้อยจะซ้ำในลักษณะเดียวกันโดยไม่ใคร่จะก่อตัวเป็นความรุนแรงมากขึ้น แต่ก็ยังมีข้อยกเว้นอยู่ เช่น เมื่อมีการหันไปสู่อุยาเสพติด หล้ำหรือการถูกหลอกใช้

3) ข้อมูลส่วนบุคคล แยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

(1) **ข้อมูลทั่วไป** เป็นการพิจารณาในเรื่อง อายุ เพศ เชื้อชาติ ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic) ของผู้กระทำความผิดส่วนมากแล้วการกระทำความคิดอาชญาที่ระยะเวลาที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิดสูง เมื่อคนมีอายุมากขึ้นเสี่ยงจากการกระทำความผิดต่างๆ เช่น ข่มขืน วางเพลิง ประทุษร้าย และฆาตกรรม ก็จะลดลงไปตามอายุที่เพิ่มขึ้น ต่างกับการฆ่าตัวตายที่จะมีโอกาสมากขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น สำหรับในกลุ่มเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ (Race and Ethnic Group) เดียวกัน ผู้ชายจะมีโอกาสที่จะกระทำความผิดมากกว่าผู้หญิง โดยปกติการใช้ความรุนแรงมักจะเป็นเรื่องของผู้ที่มิชชันขึ้นทางสังคมต่ำโดยเฉพาะพวกที่มีอยู่ในเขตเมือง ในใจกลางเมืองที่มีเขตสลัมหรือชนกลุ่มน้อยต่างๆ ที่มาอาศัยอยู่จะมีอัตราการทำร้ายร่างกายสาหัสเป็น 3 เท่าของที่เกิดขึ้นในเขตนอกเมืองหรือชนบท⁸⁴

(2) **สภาพการสมรส** ชีวิตในการสมรสเป็นสิ่งที่สามารถที่จะบอกเหตุได้อย่างหนึ่ง โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในชีวิตสมรสว่ามีความราบรื่นมากน้อยเพียงใด กรณีชายที่ไม่ได้รับการตอบสนองทางเพศและเคยพยายามที่จะใช้กำลังบังคับอีกฝ่ายหนึ่ง เขาก็มีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดซ้ำดังความผิดที่ได้เคยกระทำความผิดมาแล้วอีกได้ ทั้งที่มีสติปัญญาบริบูรณ์ไม่มีความผิดปกติทางจิตเลยก็ตาม

(3) **อุปนิสัยเฉพาะบุคคล (Personality Traits)** เช่น ความหึงหวง หากเกิดขึ้นในระดับที่อ่อนๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่ความหึงหวงในระดับที่มากเกินไปจนสมควรจะทำให้พัฒนาขึ้นเป็นการกระทำอันรุนแรงได้ หรือพวกชาติสซ์ (Sadistic) ซึ่งอาจจะแสดงออกมาในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น ความสนใจในเรื่องเพศผิดๆ ภาพยนตร์โหดๆ การขบถ สะสมอาวุธ หรืออาชีพบางประการก็อาจเป็นนัยที่บอกได้ เช่น การฆ่าและเนื้อ ทำงานในโรงฆ่าสัตว์ พวกที่มีลักษณะเช่นนี้ซึ่งมีความคุ้นเคยกับความรุนแรง มีแนวโน้มในการกระทำรุนแรงได้ง่าย

(4) **การวินิจฉัยทางคลินิก (Clinical Diagnosis)** ผู้กระทำความผิดซึ่งป่วยเป็นโรคจิตเฉียบพลัน (Acute Psychotic Illness) ควรจะต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเพราะลักษณะอารมณ์และ

⁸⁴ John M. Macdonald. (1968). *Psychiatry and the criminal*. p. 130.

พฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่มีเหตุผล สามารถสังเกตเห็นอาการได้อย่างชัดเจน ส่วนพวกที่ป่วยเป็นโรคทางสมองเรื้อรัง (Chronic Brain Syndrome) โรคจิตหวาดระแวงเรื้อรัง (Chronic Paranoid State) หรือ โรคจิตประเภทเรื้อรัง (Chronic Schizophrenia) มักจะพิจารณายากกว่า เพราะว่าอาการเป็นเรื้อรังไม่ปรากฏชัดเจน นอกจากพฤติกรรมทำร้ายหรือข่มขืนแล้วก็จะไม่มีเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าควรเข้าโรงพยาบาลแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้ป่วยด้วยโรคหลงผิดหวาดระแวง (Paranoid Delusions) เป็นเวลาหลายๆ ปี ก็มีความเป็นอันตรายได้และกรณีซึ่งบุคคลได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะอย่างรุนแรง จะทำให้ความสามารถในการควบคุมตนเองเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เคยมีพฤติกรรมรุนแรงมาก่อน อาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้

กลุ่มบุคคลที่มีบุคลิกผิดปกติ เช่น (Passive-Dependent)⁸⁵ และบุคลิกภาพฮิสทีเรีย (Hysterical Personalities) ที่ไม่เคยมีประวัติพฤติกรรมทำร้ายมาก่อนก็ไม่แสดงให้เห็นความเป็นอันตรายเท่าใดนัก ฆาตกรบางคนได้แสดงอาการควบคุมตนเองอย่างมากต่อแรงกระตุ้นของความก้าวร้าวก่อนที่จะกระทำการฆ่า อย่างไรก็ตามบุคคลจำนวนมากก็แสดงอาการเช่นนั้นแต่ก็มีได้มีการลงมือกระทำความผิดแต่อย่างใด ฉะนั้นในเรื่องการควบคุมตนเองจนเกินควรต่อแรงกระตุ้นความก้าวร้าว ก็มีใช่เป็นเครื่องชี้ถึงความอันตรายในทางตรงกันข้ามกลุ่มที่มีบุคลิกภาพต่อต้านสังคม (Sociopathic) บุคลิกภาพก้าวร้าวแสดงออกโดยอ้อม (Passive-Aggressive) บุคลิกภาพเก็บตัว (Schizoid) ที่เคยมีประวัติพฤติกรรมทำร้ายและมีการควบคุมตนเองต่อแรงกระตุ้นความก้าวร้าวให้ต่ำลง ซึ่งจะชี้ให้เห็นความเป็นอันตรายมากกว่า⁸⁶

(5) การวิจัยเชิงพัฒนาการ (Dynamic Diagnosis) เป็นการพิจารณาในแง่จิตวิทยาของพฤติกรรมอาญาของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากจะวินิจฉัยว่าการวินิจฉัยทางคลินิกที่กระทำได้นั้นแน่นอนกว่า การพิจารณาบทบาทที่ซับซ้อนกันระหว่างแรงผลักดันทางสังคม แรงผลักดันโดยสัญชาตญาณ ความกดดันของความรู้สำนึกแรงจูงใจในความรู้สำนึกและไม่รู้สำนึกทั้งหมดนี้ จะพิจารณาในเชิงพัฒนาการจากภูมิหลัง ประสบการณ์ชีวิตของบุคคลนั้นเป็นลำดับ ซึ่งจะช่วยให้จิตแพทย์เกิดความเข้าใจในจิตวิทยาของผู้กระทำความผิดนั้น พร้อมทราบถึงข้อขัดแย้งที่อาจจะทำให้รู้ถึงสภาพการณ์และความกดดันลักษณะใดที่จะเป็นการช่วยพฤติกรรมอันตรายของผู้กระทำความผิดนั้นได้ในภายหน้า เช่น พวก Passive-Dependent ดังได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นบุคลิกภาพของคนที่ไม่ค่อยช่วยตัวเอง มักจะที่น่าสงสารคอยพึ่งพา อาศัยไหว้วาน หรือพึ่งพาคนที่เข้มแข็งกว่า ไม่ชอบแข่งขัน มักหลีกเลี่ยงการทำงานหรืองานสังคมที่ออกหน้าออกตา เป็นคนขี้นินจุจิก ถ้าคนที่เขายึด

⁸⁵ กลุ่มบุคคลพวกนี้มักช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ต้องคอยพึ่งพาอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลาในช่วงเวลาใดที่ไม่อาจแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้อื่น ก็ไม่อาจแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ และอาจจะไปกระทำการรุนแรงขึ้น.

⁸⁶ Ibid. p. 130.

ไว้พึ่งพาจิตใจไม่ช่วยเหลือก็จะมีปฏิกิริยาน้อยใจ เสียใจรุนแรงจะเริ่มรู้สึกอึดอัดใจในช่วงที่ไม่อาจจะพึ่งพาใครได้ ในสภาวะการณ์เช่นนี้อาจทำให้เกิดอารมณ์รุนแรงและไปก่อการกระทำความผิดขึ้นได้⁸⁷

6) การพัฒนาตนระหว่างถูกควบคุม (Progress In Custody) การพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้นในระหว่างการอยู่ในความดูแล จะเป็นเครื่องแสดงถึงความสำเร็จในการรักษา สิ่งที่ควรคำนึงในการพิจารณาการพัฒนาตนเองคือ สภาพของสถานพยาบาลที่ทำการรักษาว่ามีการใช้อำนาจปฏิบัติการรักษา ป้องกันและควบคุมอย่างไร ประกอบกับการพูดคุยกับผู้ทำงานเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนไข้ จะทำให้เห็นภาพที่เป็นจริงของการพัฒนาตนเอง

7) การดูแลภายหลังการปล่อยตัว⁸⁸ (After Care) จะแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

(1) ผู้ดูแล (Resources) ครอบครัวของผู้ป่วยอาจจะเป็นผู้ดูแลผู้ป่วยภายหลังออกจากโรงพยาบาลที่เหมาะสมหรือไม่ก็ได้ ในบางกรณีผู้ป่วยได้กระทำความผิดร้ายแรงได้ฆ่าบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเกลียดชัง และต่อต้านตัวผู้ป่วยไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้ป่วยกลับเข้าสู่ชุมชนนั้นอีกต่อไป เช่นนี้การส่งตัวผู้ป่วยกลับไปย่อมไม่เป็นผลดีต่อตัวผู้ป่วยและชุมชน ผู้ป่วยอาจจะอาการกำเริบและไปก่ออันตรายให้เกิดขึ้นอีกได้ ครอบครัวหรือผู้รับดูแลผู้ป่วยภายหลังออกจากโรงพยาบาลควรจะเป็นแหล่งที่สามารถให้ความอบอุ่น และความช่วยเหลือแก่ผู้ป่วยได้ทันทั่วทั้งในช่วงเวลาสามารถผู้ป่วยกำลังอยู่ในภาวะวิกฤติของตน

(2) การรักษาต่อเนื่อง (Prospects of Treatment) ความเป็นอันตรายมิใช่เป็นสิ่งที่คงที่แต่จะแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ การพิจารณาถึงความเป็นอันตรายควรจะมีมองถึงโอกาสในการได้รับการรักษาในภายหลังด้วย การรักษาผู้ป่วยบางประเภททำได้ไม่ยากเท่าใดนัก เช่น ผู้ป่วยโรคจิต (Psychotic) เพราะการรักษาจะมีแบบแผนอยู่แล้ว ทำให้โอกาสได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องเป็นไปได้โดยง่าย แต่พวกบุคลิกต่างๆ นั้น เช่น บุคลิกภาพ (Passive Aggressive) หรือบุคลิกภาพต่อต้านสังคม (Sociopathic) ไม่จัดอยู่ในพวกวิกฤติจึงไม่ค่อยจะได้รับการรักษาและการรักษาก็ทำได้ยากกว่าด้วย

การบังคับส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล จะเป็นการทำให้ผู้ป่วยรู้สึกกลัวที่จะไปรับการรักษาในภายหลังอีกเมื่อออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว เมื่อเกิดช่วงวิกฤติขึ้นกับตัวผู้ป่วยเขาก็จะไม่พยายามแสวงหาความช่วยเหลือทางจิตเวช ความเสี่ยงในความเป็นอันตรายจึงมีมากขึ้น ฉะนั้น ควรจะมีความพยายามทุกประการเพื่อจัดให้มีการรักษาในโรงพยาบาลท้องถิ่นหรือคลินิกมีผู้ป่วยจำนวนน้อยเท่านั้นที่เป็นอันตราย และจำเป็นต้องกักขังให้มีการรักษาเป็นระยะเวลานานๆ

⁸⁷ Ibid. p. 131.

⁸⁸ Ibid. pp. 134-137.

กลุ่มพวกรักษาความปลอดภัยด้านสังคมจะมีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาเฉพาะเมื่ออยู่ในช่วงวิกฤติ ก็เพียงพอแล้ว

การติดตามดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องจำเป็น ความมีคำแนะนำอันมีประโยชน์แก่การรักษาควรจะได้รับ การปฏิบัติตาม ความล่าช้าในการรักษาอาจมีผลเป็นอันตรายแก่ผู้ป่วยถ้าผู้ป่วยนอกขาดการรักษาไม่กำหนดนัดครั้งใดควรมีขั้นตอนปฏิบัติ เพื่อติดตามให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง

โอกาสในการที่จะได้รับการรักษาทางจิตจะเป็นองค์ประกอบอันหนึ่งในการพิจารณาว่าควรจะรักษาในฐานะผู้ป่วยนอกหรือผู้ป่วยใน ถ้าผู้ป่วยอยู่ในชนบทไกลจากคลินิกทางที่ใกล้เคียง การเข้ารับการรักษาในฐานะผู้ป่วยในอาจจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการจัดการรักษาทางจิตเวช ในทางตรงกันข้ามถ้ามีโอกาสในการได้รับการรักษาทางจิต โดยทันทีในยามจำเป็น ก็ไม่อาจจะต้องเข้ารับการรักษาในฐานะผู้ป่วยใน

2.3.3 สัดส่วนของความเป็นอันตรายกับมาตรการที่นำมาใช้ วิธีการเพื่อความปลอดภัยที่นำมาใช้กับบุคคลวิกลจริตจะต้องได้สัดส่วนกับความเป็นอันตรายของผู้นั้น โดยพิจารณาจากลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำที่ผ่านมา และที่คาดหวังว่าจะทำต่อไปเมื่อพิจารณาตามหลักความถูกต้องตามกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อไม่มีอันตรายจากผู้หนึ่งที่จะคุ้มครองป้องกันสังคมก็ไม่อาจใช้มาตรการใดๆ กับผู้หนึ่งได้ต่อไป ในทำนองเดียวกันถ้าความเป็นอันตรายก็มีอยู่ในระดับหนึ่งซึ่งไม่สูงเกินไปนัก การกำหนดใช้มาตรการก็ไม่ควรเกินไปกว่าความเป็นอันตรายที่มีอยู่ มิฉะนั้นจะเป็นการใช้อำนาจแทรกแซงเข้าคุ้มครองป้องกันสังคมเกินส่วนไปจากความจำเป็น ซึ่งการพิจารณาสัดส่วนดังกล่าวนี้ จะพิจารณาแยกออกได้ 2 ประเด็นได้คือ การกำหนดใช้มาตรการสูงสุด กับการกำหนดใช้มาตรการน้อยที่สุด

1) **การกำหนดใช้มาตรการสูงสุด** การกำหนดใช้มาตรการสูงสุดในที่นี้หมายถึง ระยะเวลาสูงสุดที่จะควบคุมตัวบุคคลวิกลจริตเพื่อใช้ป้องกันสังคมเอาไว้ได้ トラบใดที่ความเป็นอันตรายยังคงมีอยู่ก็สามารถควบคุมตัวผู้หนึ่งโดยไม่มีกำหนดเวลา ดังนั้นการกำหนดใช้มาตรการสูงสุด ก็คือการควบคุมตัวโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา

ศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้เคยตัดสินไว้ในคดี ฮัมฟรีย์ เค็ด ว่าผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ (Sex offender) ไม่อาจจะถูกควบคุมตัวเพื่อการรักษาเกินกว่ากำหนดโทษสูงสุดที่เขาจะได้รับจากความผิดนั้นได้โดยปราศจากการพิจารณาของลูกขุน⁸⁹ เห็นได้จากหลักดังกล่าว เมื่อมีกรณีเพื่อความจำเป็นต้องควบคุมตัวต่อไปเกินกว่ากำหนดระยะเวลาโทษสูงสุด เพื่อประโยชน์ในการรักษา

⁸⁹ John Monahan and Henry J. (1983). *Steadman, Mentally /disordered offenders Perspective from law and social sciences.* p. 83.

ก็อาจควบคุมตัวต่อไปโดยให้มีการพิจารณาความเป็นอันตราย ซึ่งควบคุมตัวต่อไปนี้ต้องกระทำใน
 ฐานะมาตรการทางแพ่ง มิใช่มาตรการทางอาญาอีกต่อไป

2) การกำหนดใช้มาตรการน้อยที่สุด หมายความว่า กำหนดระยะเวลาควบคุมตัวที่น้อย
 ที่สุดนั่นเอง จากวัตถุประสงค์ของการป้องกันสังคมจะควบคุมตัวต่อไปได้เมื่อยังคงมีความเป็น
 อันตรายเท่านั้น หากไม่มีความเป็นอันตรายต่อไปแล้วก็ไม่อาจควบคุมตัวต่อไปได้ อนึ่ง การกำหนดใช้
 มาตรการน้อยที่สุด รวมไปถึงการใช้มาตรการอื่นๆ น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น โดยไม่ต้องควบคุมตัวก็ได้
 เช่น การรักษาตัวในชุมชน (Community Based) อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้ข้อที่มีการโต้แย้งกันมากก็คือ
 เรื่องกำหนดระยะเวลาที่น้อยที่สุดในการควบคุมตัว (Minimum Detention Period) ของบุคคลวิกลจริต
 เพื่อรักษา ซึ่งมีปัญหานี้มักจะตกอยู่กับจิตแพทย์ หรือศาล โดยคำแนะนำของจิตแพทย์ว่า ควรจะเป็น
 ระยะเวลาสั้นเท่าใด ส่วนใหญ่แล้วการประเมินจากทางจิตแพทย์มักจะพิจารณาว่าจะเป็นการเสี่ยงต่อ
 ชุมชนเพียงใดในการปล่อยตัวออกมา

ในบางกรณีได้มีการใช้มาตรการน้อยที่สุดโดยอัตโนมัติ (Automatic Minimum
 Measure) เช่น การกระทำที่ไม่ถึงฆาตกรรม (Homicide) แต่ทว่าอาจก่อให้เกิดความผิดอาญาร้ายแรง
 (Felony) ก็สามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ทันทีเลยแต่ควบคุมตัวไว้ได้ในระยะเวลาที่น้อยที่สุด
 เท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อจะมีการขยายระยะเวลาออกไปก็ยังคงต้องพิจารณาถึงลักษณะและความ
 ร้ายแรงของการกระทำ เพื่อพิจารณาว่าควรควบคุมตัวต่อไปหรือไม่อยู่นั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงถือได้ว่า
 ลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำยังเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาความเป็นอันตรายของ
 บุคคลนั้นอยู่เสมอ ซึ่งจะนำไปใช้ในการพิจารณาทุกๆ ขั้นตอนของการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่
 ว่าจะเป็นการพิจารณาความเป็นอันตรายขณะที่จะกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยเพื่อป้องกันสังคม
 หรือขณะที่จะพิจารณายกเลิกหรือบังคับใช้มาตรการดังกล่าวต่อไปอีก

กฎหมายที่ให้การรองรับหลักในการควบคุมตัวโดยอัตโนมัติคือ กฎหมายครอบงำ
 สหรัฐอเมริกาในประมวลกฎหมายของ D.C. 24-301, (d) (1967)⁹⁰ ซึ่งให้มีการควบคุมตัวโดยอัตโนมัติ
 หลังจากได้รับการยกเว้นโทษ เนื่องจากความวิกลจริตโดยไม่ต้องมีการไต่สวน นอกจากนี้ยังมีกฎหมาย
 ของรัฐนิวยอร์กเมื่อปี 1960 ในวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 454 (2)⁹¹ ให้จำเลยที่ได้รับการยกเว้นโทษ
 เนื่องจากความวิกลจริตอยู่ในความดูแลของโรงพยาบาล

⁹⁰ Alexander D. Brooks. (1974). **Law, Psychiatry and the Mental Health System.** p. 390.

⁹¹ The special committee to study commitment procedure of the association of the bar of the city of
 New York in co-operation with the Cornell law school. (1962). **Mental illness and due process, report and
 recommendation on admission to Mental hospital under New York Law.** p. 5.

2.3.4 ผู้กระทำความผิดบางประเภท กลุ่มบุคคลพวกนี้เหมาะที่จะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย แทนการลงโทษอันเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะบางประการได้แก่

1) ผู้กระทำความผิดติดนิสัย (Habitual Offender) การที่เคยกระทำความผิดมาแล้วและมากระทำความผิดอีก ถ้าเป็นบุคคลทั่วไปเราถือว่าเป็น “ผู้กระทำผิดซ้ำ” (Recidivist) ซึ่งควรได้รับการเพิ่มโทษในการกระทำความผิดดังกล่าว การกระทำผิดซ้ำนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตเราเรียกว่า “ผู้กระทำผิดติดนิสัย” (Habitual Offender) บุคคลพวกนี้ถือว่าป่วย และด้วยสภาพจิตใจเช่นนั้นทำให้กระทำความผิดอาญาซ้ำๆ จากหลักฐานในการกระทำผิดครั้งก่อนและได้รับการปล่อยตัว และได้มากระทำความผิดอีก เมื่อเห็นว่าบุคคลผู้นี้มีความเป็นอันตราย ศาลจึงกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลนี้ได้

อย่างไรก็ตาม กำหนดระยะเวลาควบคุมตัวของผู้กระทำความผิดติดนิสัยนี้ ควบคุมตัวได้สูงสุดเท่ากับระยะเวลาการลงโทษสูงสุดเท่าที่พวกผู้กระทำผิดซ้ำ (Recidivist) จะถูกเพิ่มโทษฐานไม่เจ็ดหลายได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเป็นจะขยายระยะเวลาดังกล่าวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคมก็อาจขยายได้ไม่เกินกำหนดระยะเวลาลงโทษสูงสุดของทุกฐานความผิดรวมกัน ถ้ายังไม่เพียงพออีกก็ไม่อาจควบคุมตัวต่อไปได้โดยมาตรการทางอาญาแล้ว ต้องหันไปใช้มาตรการทางแพ่งแทน

2) ผู้กระทำความผิดซึ่งไม่อาจใช้วิธีการลงโทษกับเขาได้ (Offenders Not Susceptible to Punishment) หมายถึง บุคคลที่มีพฤติกรรมตอบสนองแก่การลงโทษแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 จำพวก คือ

(1) กระทำความผิดซึ่งวิธีการลงโทษไม่อาจยับยั้งได้ (Non-Deterrable Offenders) บุคคลพวกนี้อาจจะต้องใช้มาตรการอื่นๆ แทนการลงโทษ เช่น เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเฉพาะทาง (Special Hospital) ตามกฎหมายของประเทศเดนมาร์กกำหนดความหมาย ของวิกลจริต (Insanity) เอาไว้กว้างๆ ไม่ระบุลงไปให้เป็นขอบเขตตายตัวว่ารวมถึงบุคคลประเภทใดบ้าง เช่น จะรวมถึงพวก Psychopath หรือบุคลิกภาพต่อต้านสังคม (Sociopath) ด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์ในการกำหนดมาตรการเพื่อใช้กับผู้กระทำผิดซึ่งมีบุคลิกภาพแบบอันธพาล (Psychopathic Offender) ซึ่งในบางครั้งอาจจะใช้วิธีการลงโทษได้ หรือบางกรณีอาจต้องใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือแม้แต่จะใช้วิธีการลงโทษไปก่อนเพื่อประเมินผลของการตอบสนองต่อการลงโทษ และจะปรับมาตรการที่ใช้บังคับอยู่ใหม่ก็ได้เพื่อความเหมาะสม

(2) ผู้กระทำความผิดซึ่งสภาพจิตของเขาจะเป็นผลร้ายถ้าได้รับการลงโทษ (Offenders whose mental condition is likely to deteriorate as a result of punishment) บุคคลพวกนี้เป็นผู้ที่รู้ว่าการกระทำของตนเป็นความผิดและต้องได้รับการลงโทษ แต่ก็ยังฝืนที่จะกระทำอยู่ เพราะว่าการถูกลงโทษ จัดว่าเป็นผู้ป่วยประเภทหนึ่งและเป็นผู้กระทำผิดซึ่งมีความชั่ว (Guilt)

ในฐานะอาชญากรด้วย การลงโทษบุคคลพวกนี้จะทำให้สภาพทางจิตของเขาแย่ลงไปกว่าเดิม จึงควรใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยมากกว่าการลงโทษ

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ⁹²

วัตถุประสงค์ของการยกข้อต่อสู้วิกลจริตก็เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้นั้นเนื่องจากการกระทำที่ไม่อาจดำเนินได้ ผู้ประสบความสำเร็จในการยกข้อต่อสู้วิกลจริตย่อมไม่ต้องรับโทษ แต่ยังเป็นที่ยกกันว่า ข้อต่อสู้เรื่องวิกลจริตนี้อาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่สังคมได้ ทำให้เกิดผลในการบัญญัติกฎหมายให้มีอำนาจควบคุมตัวโดยอัตโนมัติ (Automatic Commitment) ในโรงพยาบาล หลังจากการยกข้อต่อสู้วิกลจริตฟังขึ้น และกฎหมายในหลายๆ รัฐของสหรัฐอเมริกากำหนดให้ควบคุมตัวโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา (Indeterminate Commitment) ได้ ผลของกฎหมายในเรื่องนี้ทำให้เกิดปัญหาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญในความชอบด้วยกฎหมายของบทบัญญัติดังกล่าวว่า ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ อีกทั้งการควบคุมตัวโดยไม่มีกำหนดระยะเวลานั้น จะทำให้บุคคลวิกลจริตอันเราถือว่าเป็นผู้ที่ไม่อาจดำเนินได้ในทางอาญา ยกข้อต่อสู้วิกลจริตน้อยลงไป เพราะไม่ต้องการที่จะเสี่ยงกับการควบคุมตัวโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา โดยยอมรับการลงโทษจำคุกที่มีเวลาแน่นอน

การนำหลัก ฮาบีส คอร์ปัส (Habeas Corpus)⁹³ และวิธีการขอลปล่อยตัวอื่นๆ มาใช้ภายหลังการถูกควบคุมตัวไว้แล้ว ยังไม่เป็นที่เพียงพอทำให้ข้อกฎหมายนั้นชอบขึ้นมาได้ กฎหมายบางรัฐในสหรัฐอเมริกาผู้ที่จะใช้สิทธิขอให้ปล่อยตัวไปได้ก็ต่อเมื่อพ้นกำหนด 1 ปี หรือเกินกว่านั้นนับแต่ถูกควบคุมตัว และภาระการพิสูจน์ในการดำเนินคดี ฮาบีส คอร์ปัส มักจะตกอยู่กับผู้ขอปล่อยตัวเสมอ ศาลอุทธรณ์สหรัฐเขตอำนาจศาล D.C. ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ในคดีเกี่ยวกับคำพยานด้านจิตเวช (Psychiatric Testimony) ที่บ่อยครั้งมักจะสับสนและไม่ชัดเจน ไม่ทำให้ภาระการพิสูจน์ที่ถูกกำหนดไว้สามารถสัมฤทธิ์ผลออกมาได้แน่นอน อุปสรรคดังกล่าวนี้ทำให้การนำหลัก ฮาบีส คอร์ปัส และวิธีการดำเนินคดีในทางอื่นๆ มาใช้เป็นเครื่องทดแทนที่ไม่เพียงพอแก่คำสั่งควบคุมตัวโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา

ในคดี โบลตัน แอนด์ แฮร์ริส ศาลอุทธรณ์สหรัฐเขตอำนาจศาล D.C. ตัดสินว่า การนำตัวบุคคลวิกลจริตที่ได้รับการปล่อยตัวไปคุมตัวในโรงพยาบาลโดยอัตโนมัติ โดยไม่จัดให้มีมาตรการ

⁹² John Monahan and Henry J. Steadman. (1983). **Mentally disordered offenders perspective from law and social sciences.** pp. 65-108.

⁹³ หมายถึง Writ of habeas corpus ad subjiciendum เป็นหมายพิเศษประเภทหนึ่งเพื่อใช้เยียวยา รักษาเสรีภาพของบุคคลรวมถึงผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ให้พ้นจากการถูกจับกุม กักขัง จากบุคคลธรรมดาหรือเจ้าพนักงานของรัฐ โดยปราศจากเหตุอันควรตามกฎหมายโดยผิดกฎหมาย โดยไม่ชอบด้วยกระบวนการพิจารณาตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี.

คุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับวิธีการที่กำหนดไว้ในมาตรการควบคุมตัวบุคคลวิกลจริตทางแพ่ง (Civil Commitment) เป็นการปฏิเสธความคุ้มครองอย่างเสมอภาค (Equal Protection) ภายใต้กฎหมายแก่บุคคลนั้น คำตัดสินว่า ไม่มีความผิดเนื่องจากความวิกลจริตหมายความว่าความเพียงแก่ลูกขุนมีข้อสงสัยที่สมเหตุสมผลเกี่ยวกับความปกติทางจิตของจำเลยขณะกระทำความผิด การที่จะทำให้พระราชบัญญัตินี้ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ศาลจะต้องตีความให้อำนาจการควบคุมตัวบุคคลวิกลจริตนี้เป็นเพียงชั่วคราวเพื่อตรวจสอบสภาพทางจิตของเขาเท่านั้น เมื่อครบกำหนดครุยะเวลานั้นจะต้องมีการพิจารณา (Hearing) ขึ้นใหม่เพื่อพิจารณาสภาพจิตของบุคคลนั้นว่า เข้าข่ายอยู่ในระดับที่จะใช้มาตรการควบคุมทางแพ่ง (Civil Commitment) ได้หรือไม่

ในคดี สเป็ช แอนด์ แพตเตอร์สัน ศาลสูงสหรัฐตัดสินว่า บุคคลซึ่งกระทำความผิดฐานอนาจาร ซึ่งมีโทษจำคุกสูงสุด 10 ปี แต่ไม่ได้ถูกลงโทษตามกฎหมายนี้กลับถูกลงโทษตามพระราชบัญญัติผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศของรัฐโคโลราโด (Colorado Sex Offender Act) ซึ่งมีโทษจำคุกไม่มีกำหนดระยะเวลา (ตั้งแต่ 1 วัน ถึงตลอดชีวิต) โดยไม่มีการไต่สวนก่อน การกำหนดโทษจำคุกโดยไม่กำหนดระยะเวลาจำเป็นต้องพบข้อเท็จจริงอันใหม่ ซึ่งมีใช้เพียงองค์ประกอบความผิดตามที่ถูกกล่าวหาในการพิจารณาเท่านั้น จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าถ้าจำเลยได้รับการปล่อยตัวออกไปอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น การที่ไม่มีการพิจารณาหาข้อเท็จจริงนั้น ทำให้การตัดสินลงโทษจำเลยตามพระราชบัญญัตินี้ฝ่าฝืนสิทธิของจำเลยในเรื่องกระบวนการนิติธรรม (Due Process of Law)

ศาลสูงในรัฐอื่นๆ เช่น นิวเจอร์ซีย์ อินเดียนา อริโซนา วิสคอนซิน มิชิแกน และนิวเจอร์ซีย์ตีความพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมตัวบุคคลวิกลจริตไว้ในสถานพยาบาลโดยอัตโนมัติ หลังจากได้รับการยกเว้นโทษของรัฐคนให้มีผลเหมือนกัน และใช้เหตุผลทำนองเดียวกันนี้ Grant Morris⁹⁴ เห็นว่า การที่บุคคลกระทำความผิดอาญาเนื่องจากความวิกลจริตมีผลทำให้การควบคุมตัวในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ในทันทีเพื่อตรวจสอบสภาพทางจิตเป็นการชอบด้วยกฎหมาย แต่ข้อเท็จจริงเพียงเท่านี้ไม่ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานถึงความวิกลจริตที่จะมีต่อไปในภายหน้า ประกอบกับความเป็นอันตรายอันพอเพียงที่จะให้ควบคุมตัวในโรงพยาบาลโดยไม่มีกำหนดระยะเวลาได้ นอกจากนี้จะมีการประเมินสภาพทางจิตของบุคคลนั้นขณะจะควบคุมตัวไว้ในโรงพยาบาลเท่านั้น ผู้พิพากษาบาร์เชลอน ได้มีความเห็นอันเป็นที่ยอมรับกันในคดี โบลตัน แอนด์ แฮริส ว่า “จำเลยซึ่งวิกลจริตอันไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญาในขณะที่กระทำความผิดอาญาจะไม่ถือว่าวิกลจริต ถึงขนาดที่จะบังคับใช้มาตรการทางแพ่ง (Civil Commitment) ในขณะที่ศาลมีคำตัดสินได้”

⁹⁴ John Monahan and Henry J. Steadman. Op.cit. p. 83.

คดี Daniel M Naghten ซึ่งพยายามยิงนายกรัฐมนตรีนอร์แมน พิต⁹⁵ และฆ่าเลขาการของ นายพิวตาย คณะลูกขุนได้ปล่อย M Naghten ด้วยเหตุวิกลจริตซึ่งคำตัดสินครั้งนั้นกระทบกระเทือน ต่อความรู้สึกของคนทั่วไป ซึ่งมีข้อเท็จจริงของคดีว่า

นายแดเนียล แมคนอเทิน ได้มีอาการประสาทหลอนว่าเขากำลังถูกรบกวนก่อกวน แกล้งโดยพรรคโทรี เขาจึงคิดที่จะหยุดยั้งการกระทำดังกล่าวนี้โดยการฆ่านายกรัฐมนตรีของพรรค โทรี คือ เซอร์โรเบิร์ต พิล ซึ่งเขาเองก็ไม่เคยเห็นมาก่อนเลย ในเดือนมกราคม 1843 แมคนอเทินได้ ใช้ปืนยิง เอ็ดเวิร์ด ครัวมอนด์ ซึ่งเป็นเลขานุการส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีถึงแก่ความตาย โดยที่เขา เข้าใจว่าเป็นตัวนายกรัฐมนตรี และเขาได้ถูกฟ้องต่อศาลในข้อหาเป็นฆาตกรที่ร้ายแรงที่สุด (The first degree murder) และในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น เขาได้แถลงให้ศาลทราบว่าเขาคือคนวิกลจริต และไม่สามารถรับผิดชอบ การที่เขาได้กระทำไปเช่นนั้นเนื่องจากได้มีอาการประสาทหลอนเกิดขึ้นกับเขา และจากหลักฐานการตรวจของแพทย์ก็พบว่าเขาคืออยู่ในสภาวะที่เกิดภาพหลอน ประสาทหลง และมีสภาพจิตใจที่ไม่ปกติอย่างรุนแรง ศาลได้ให้คำแนะนำแก่คณะลูกขุนว่า ควร ตัดสินลงโทษจำเลย ถ้าในขณะที่กระทำนั้นจำเลยมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ดีได้ถ้าปรากฏว่า เขาไม่มีความเข้าใจและไม่รู้ว่าสิ่งที่เขากระทำนั้นเป็นความผิดหรือเป็นการกระทำที่ชั่วร้าย ก็ให้ปลดปล่อย จำเลยให้พ้นผิดไปเพราะเหตุที่จำเลยเป็นคนวิกลจริตในคดีนี้ลูกขุนได้ตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิด เพราะวิกลจริต และให้จำเลยได้ถูกควบคุมตัวไว้ในสถาบัน โรคจิต ซึ่งเขาได้อยู่ ณ ที่นั้นจนกระทั่งถึง แก่ความตาย ในปี 1865

จากคดีดังกล่าวจึงเป็นที่มาของหลัก M Naghten คือการอ้างเอาความวิกลจริตขึ้นเป็นข้อ ต่อสู้ หรือที่เรียกว่า The right wrong test นี้ได้เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วในการใช้เพื่อทดสอบ เกี่ยวกับการต่อสู้ว่าวิกลจริต ซึ่งตามหลักนี้เชื่อว่าคนทุกคนในโลกเป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นปกติทั้งนั้น และเมื่อเกิดมีผู้ที่วิกลจริตขึ้นมา ก็ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ข้ออ้างข้อต่อสู้ขึ้นเพื่อเป็นการ ช่วยเหลือบุคคลที่วิกลจริตนี้ อย่างไรก็ตาม การที่จะใช้ข้อต่อสู้ว่าวิกลจริตนี้ให้เกิดเป็นผลสำเร็จได้ ก็ จะต้องต้องมีข้อพิสูจน์ที่เห็นได้ชัดเจนว่าในขณะที่กำลังกระทำความผิดนั้น บุคคลได้ตกอยู่ในภาวะที่ไม่ รู้ผิดชอบ ไม่มีเหตุผลหรือจำเลยมีความบกพร่องในเรื่องเหตุผล เนื่องจากเขามีความผิดปกติทางจิต โดยเป็น โรคจิตหรือจิตบกพร่องซึ่งทำให้เขาไม่สามารถเข้าใจสภาพและสาระสำคัญของการกระทำ ของตน กล่าวคือ เขาไม่ทราบว่สิ่งที่เขากำลังกระทำนั้นจะมีผลอย่างไร หรือถึงแม้ว่าเขาจะรู้ว่าเขา กำลังทำอะไร และผลจะเป็นอย่างไรก็ตาม เขาก็ไม่รู้ว่าสิ่งที่เขากระทำนั้นเป็นความผิด

⁹⁵ อานาจ โชติชัย. (2525). “การอ้างเหตุวิกลจริตเป็นข้อต่อสู้ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, 5, 55. หน้า 56.

2.4 แนวคิดพฤติกรรมลักษณะอาการของผู้ป่วยทางจิต

การที่จะวินิจฉัยว่าเป็นโรคทางจิตเวชชนิดใดนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบอาการของโรคทางจิตเสียก่อน อาการของโรคทางจิตนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ป่วยรู้สึก (subjective) มากกว่าจะเป็นสิ่งที่ตรวจสอบได้ (objective) ซึ่งแตกต่างจากอาการเจ็บป่วยทางกายที่สามารถตรวจพบหรือพิสูจน์ได้⁹⁶ ดังนั้น การตรวจผู้ป่วยทางจิตจึงจำเป็นต้องพยายามเข้าใจ ความรู้สึกของผู้ป่วยเพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด การวินิจฉัยโรคขึ้นอยู่กับอาการที่แสดงเป็นสำคัญ ถ้าเข้าได้กับลักษณะที่อธิบายไว้ในโรคใดก็วินิจฉัยว่าเป็นโรคนั้น โดยทั่วไปแล้วอาการของโรคทางจิตนั้นแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้⁹⁷

1) ความผิดปกติของพฤติกรรมเคลื่อนไหว (Disorder of motor activity) เช่น

- (1) การที่กล้ามเนื้อกระตุกที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันไม่สม่ำเสมอ และเกิดขึ้นเองโดยไม่มีสิ่งกระตุ้นจากภายนอก
- (2) หรือการเป็นการกระทำซ้ำๆ ที่เกิดขึ้นเอง เป็นไปเรื่อยๆ และสม่ำเสมอ ไม่มีความหมายใดๆ ทั้งสิ้น เช่น นั่งโยกตัวตลอดเวลา
- (3) หรือผู้ป่วยอยู่ในท่าแปลกๆ เป็นเวลานานผิดปกติ โดยผู้ป่วยเกิดอาการขึ้นมาเอง เช่น ชูแขนขาขึ้นเหนือศีรษะเป็นเวลานาน ผู้ป่วยจะไม่มีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อม
- (4) หรือเมื่อจับให้ผู้ป่วยอยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง ผู้ป่วยก็คงอยู่ในท่านั้นเป็นเวลานานผิดปกติ
- (5) หรือเป็นการที่ผู้ป่วยกระทำตามผู้อื่นโดยไม่ตั้งใจ
- (6) หรือผู้ป่วยไม่มีการเคลื่อนไหวเลย รวมทั้งไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบสิ่งแวดล้อมและไม่พูด หรือในทางตรงกันข้ามผู้ป่วยอาจมีการเคลื่อนไหวมากแบบบ้าคลั่งก็ได้
- (7) หรือแขนขา หรือลำตัวของผู้ป่วยมีอาการแข็งเกร็ง แม้เราจะพยายามงอแขนหรือขา ผู้ป่วยก็จะต้านไว้และคงอยู่ในลักษณะที่แข็งเกร็งเช่นนั้นเป็นเวลานานๆ
- (8) หรือผู้ป่วยไม่พูดทั้งๆ ที่อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการพูดเป็นปกติ
- (9) หรือเป็นการย้ำทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดซ้ำๆ โดยไม่มีเหตุผล ซึ่งผู้ป่วยเองก็รู้ว่าเป็นเรื่องไร้สาระ แต่ไม่สามารถขัดขึ้นได้ เช่น ล้างมือวันละหลายสิบครั้ง พร้อมกันนั้นผู้ป่วยจะรู้สึกไม่สบายใจ เครียด และวิตกกังวล

⁹⁶ พวงทอง อมรลักษณะานนท์. (2525). ความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต. หน้า 34.

⁹⁷ สมภพ เรื่องตระกูล. (2523). คู่มือจิตเวชศาสตร์. หน้า 1-6.

(10) หรือเป็นความรู้สึกพลุ่งพล่าน กระทบกระวายเป็นอยู่ภายในใจ ทำให้ผู้ป่วยอยู่นิ่งไม่ได้ ต้องผุดลุกผุดนั่งอยู่ตลอดเวลา บางเวลานอนก็ไม่สบาย นิ่งก็ไม่สบาย หรือเดินก็ไม่สบาย เป็นอาการที่ผู้ป่วยรู้สึกทรมาน

2) ความผิดปกติในเนื้อหาของความคิด (Disorder of content of thought) ได้แก่ ความคิดหลงผิดในแบบต่างๆ เป็นความเชื่อที่ผิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทั้งที่ไม่เป็นความจริง ผู้ป่วยจะเชื่อมั่นอยู่เช่นนั้นและไม่สามารถเปลี่ยนความเชื่อถือได้ด้วยการอธิบายโดยใช้เหตุผลตามธรรมดา เช่น ผู้ป่วยคิดว่าตนเองเป็นพระเจ้า หรือ

(1) ผู้ป่วยหลงผิดคิดไปเองว่ามีคนขู่จะทำร้ายหรือคอยปองร้ายตน หรือ

(2) ผู้ป่วยมีความคิดว่ามีอำนาจบางอย่างจากภายนอกสามารถควบคุมความคิดและการกระทำของตนได้ หรือ

(3) ผู้ป่วยมีความคิดว่ามีคนพูดจาเกี่ยวกับตน หรือเหตุการณ์รอบตัวมีความหมายเกี่ยวข้องกับตน เช่น เห็นคนคุยกันก็คิดว่าเขากำลังพูดเรื่องของตนเป็นต้น หรือ

(4) ผู้ป่วยคิดว่าตนเองเป็นคนสำคัญผิดธรรมดา หรือมีอำนาจพิเศษ เช่น คิดว่าตนเป็นพระเจ้า หรือร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี หรือ

(5) ผู้ป่วยเกิดความหึงหวงคุ้มครองอย่างรุนแรง จนเป็นความหลงผิดคิดว่าคุ้มครองของตนไปมีสัมพันธกับคนอื่นหรือมีขู่ หรือ

(6) ผู้ป่วยหลงผิดคิดว่าตนทำความผิดอย่างมาก และสมควรถูกลงโทษ หรือ

(7) ผู้ป่วยหลงผิดคิดว่าอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนของตนหายไป เช่น ไม่มีหัวใจ ไม่มีสมอง เป็นต้น หรือ

(8) ผู้ป่วยมีความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ และสถานการณ์รอบตัว เช่น เชื่อว่านางพยาบาลเป็นสายลับของตำรวจ หรือเชื่อว่าตนเองเป็นหนูตะเภาให้คนอื่นลองยา หรือ

(9) ผู้ป่วยเชื่อว่าผู้อื่นสามารถล่วงรู้ความคิดของตนได้ หรือ

(10) ผู้ป่วยเชื่อว่าความคิดที่มีอยู่ไม่ใช่ของตน แต่ความคิดของผู้อื่นใส่เข้ามา หรือ

(11) ผู้ป่วยรู้สึกว่าคุณคิดของตนหยุดชะงักเหมือนกับสมองว่างเปล่าไปโดยกะทันหัน

3) ความผิดปกติของความคิดแบบอื่น (Other disorder of thought) เป็นการผิดปกติในรูปแบบของความคิดโดยที่ความคิดเปลี่ยนจากเรื่องหนึ่งไปเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันเลย หรือไม่เกี่ยวข้องกันโดยตรง โดยผู้พูดไม่รู้ว่เรื่องที่ตนพูดนั้นไม่ต่อเนื่องกัน ทำให้ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจได้ การพูดจาของผู้ป่วยไม่ต่อเนื่องกัน อาจขาดเป็นห้วงๆ อาจพูดเป็นคำๆ เป็นพยางค์ หรือเป็นประโยคที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย หรือพูดซ้ำๆ ซากๆ บางทีขณะที่พูดอยู่ก็มีการหยุดคิดอย่าง

กะทันหันเพราะกระแสความคิดของผู้ป่วยหยุดชะงักทันที บางทีคำพูดที่ใช้ก็เป็นคำที่ผู้ป่วยคิดขึ้นมาเอง ไม่มีใช้ในภาษาพูดของเรา จะมีความหมายเฉพาะผู้ป่วยคนเดียว เป็นต้น

4) ความผิดปกติของอารมณ์ (Disorder of affect)

ลักษณะของความผิดปกติของอารมณ์ เช่น

(1) ผู้ป่วยมีความรู้สึกกลัว หรือรู้สึกใจคอไม่สบาย หวาดหวั่น วิตกกังวล โดยอาการเหล่านี้เกิดขึ้นเองไม่ปรากฏสาเหตุหรืออาจมีสาเหตุแต่ไม่สมเหตุสมผล พร้อมกันนั้นจะมีอาการทางกายร่วมด้วย เช่น ใจสั่น หน้ามืด วิงเวียนศีรษะ แน่นหน้าอก หายใจไม่สะดวกและเจ็บหน้าอก เป็นต้น หรือ

(2) ผู้ป่วยมีความรู้สึกตื่นตระหนกตื่นเต้นตกใจ กระวนกระวาย พลุ่่งพล่านอยู่หนึ่งไม่ได้ มีความรู้สึกหวาดกลัว และวิตกกังวลเป็นอย่างมาก จนไม่สามารถทำงานได้ และนึกคิดอะไรไม่ออก หรือ

(3) ผู้ป่วยมีความกลัวต่อสถานการณ์หรือวัตถุที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ และไม่สมเหตุสมผล เช่น กลัวที่แคบ หรือกลัวแมว ความกลัวนี้จะเกิดขึ้นซ้ำๆ โดยที่ผู้ป่วยไม่สามารถระงับความกลัวนั้นได้ ทำให้ผู้ป่วยพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งกระตุ้นที่ทำให้เกิดอาการไม่สบายนี้ หรือ

(4) ผู้ป่วยมีความรู้สึกเฉยเมย ไม่แสดงอารมณ์ใดๆ ออกมาเลย สีหน้ามีลักษณะเหมือนคนใส่หน้ากาก พร้อมกันนั้นผู้ป่วยจะไม่สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวว่ามีอะไรเกิดขึ้น ปฏิกริยาโต้ตอบมีน้อยมากหรือ ไม่มีเลย หรือ

(5) ผู้ป่วยแสดงอารมณ์ที่ไม่สอดคล้องกับความคิดและเหตุการณ์ในขณะนั้น เช่น กำลังเล่าถึงเหตุการณ์ที่บิดาเพิ่งเสียชีวิต ผู้ป่วยเล่าไปโดยที่สีหน้าไม่แสดงความทุกข์หรือเศร้าโศกเลย แต่กลับหัวเราะบ่อยๆ หรือ

(6) ผู้ป่วยมีอาการหงุดหงิดฉุนเฉียวง่ายกว่าธรรมดา โดยที่ตามปกติเรื่องเล็กน้อยเพียงเท่านั้นผู้ป่วยจะทนได้ แต่ขณะมีอาการผู้ป่วยจะมีอารมณ์รุนแรงมากโดยไม่สามารถยับยั้งตัวเองได้ เป็นต้น

5) ความผิดปกติของการรับรู้ (Disorder of perception)

(1) ผู้ป่วยจะมีการแปลความหมายของสิ่งที่พบเห็นผิดไป (Illusion) เช่น เห็นเชือกเป็นงู หรือเห็นต้นไม้เป็นคน เป็นต้น หรือ

(2) ผู้ป่วยมีอาการประสาทหลอน (Hallucination) กล่าวคือผู้ป่วยรับรู้สิ่งต่างๆ โดยไม่มีสิ่งกระตุ้นจากภายนอก เช่น หูแว่วได้ยินเสียงจากภายนอก อาจเป็นเสียงเปล่งๆ หรือคำพูดได้ยินเสียงคนมาพูดว่าต่างๆ หรือเสียงคนพูดเกี่ยวกับเรื่องคนป่วย ซึ่งผู้ป่วยอาจรับฟังเฉยๆ หรือพูดจาตอบโต้ด้วยก็ได้ หรือผู้ป่วยรู้สึกเหมือนมีอะไรมาไต่ตามตัว บางครั้งรู้สึกปวดเสียวปวดร้อน หรือ

รู้สึกช้ำตามผิวหนัง แขน ขา หรืออวัยวะเพศ หรือได้กลิ่นแปลกๆ มักเป็นกลิ่นเหม็น เช่น กลิ่นไหม้ หรือรูสแปลกๆ เช่น รู้สึกว่าอาหารหรือเครื่องดื่มนั้นรับประทานมีรสขมของยาพิษ เป็นต้น

อาการประสาทหลอนบางชนิดมีความสำคัญ ซึ่งถ้าตรวจพบจะเป็นการช่วยสนับสนุนว่าผู้ป่วยเป็นโรคจิตเภท 'ได้แก่

ก. การที่ผู้ป่วยได้ยินเสียงความคิดของตนเอง

ข. ผู้ป่วยได้ยินเสียงคนพูดโต้ตอบกันเกี่ยวกับตัวผู้ป่วย

ค. ผู้ป่วยได้ยินเสียงคนพูดวิจารณ์เกี่ยวกับการกระทำของตนไม่ว่าจะกำลังทำอะไรอยู่

6) ความผิดปกติของสติสัมปชัญญะ (Disturbance of consciousness)

สติสัมปชัญญะ คือ ภาวะการรับรู้สติ ผู้ที่มีสติสัมปชัญญะดี การรับรู้จะดี หน้าที่ของประสาทสัมผัสทั้งห้าจะเป็นปกติ และสามารถนำเอาสิ่งต่างๆ รอบตัวมาสัมพันธ์กับตัวเองได้อย่างถูกต้อง เช่น รู้ว่าตัวเองเป็นใคร อยู่ที่ไหน เกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ รอบตัวอย่างไร เข้าใจคำถามและตอบได้อย่างถูกต้อง หากมีการผิดปกติของสติสัมปชัญญะแล้วผู้ป่วยจะมีลักษณะงุนงง สับสน การรับรู้ความเป็นไปรอบๆ ตัวจะเสีย ไม่สามารถบอกเวลา สถานที่ และบุคคลได้ มีอาการเซื่องซึม สายตามองอะไรดูว่างเปล่า ไม่มีสมาธิและไม่สนใจสิ่งต่างๆ รอบตัว ถ้าได้รับการกระตุ้นผู้ป่วยพอจะเข้าใจคำถามง่ายๆ และตอบได้บ้าง และสติสัมปชัญญะของผู้ป่วยจะไม่คงที่ บางเวลาผู้ป่วยรู้ตัวดี บางเวลาสับสน หรือผู้ป่วยมีอาการเพ้อ มีประสาทหลอน และแปลภาพผิด ซึ่งผู้ป่วยจะกระวนกระวาย พลุ่พ่วน และหวาดกลัวต่อประสาทหลอน และการแปลภาพผิดที่ตนเห็น

7) ความผิดปกติของความจำ (Disorder of memory)

ความจำนั้นคือขบวนการที่สิ่งต่างๆ ซึ่งเคยปรากฏในจิตสำนึกได้ถูกบันทึก (registration) และเก็บไว้ (retention) ในสมอง และสามารถที่จะเรียกให้มาปรากฏในจิตสำนึกได้อีก (recall) ความจำนี้ประกอบด้วยความจำเก่า (remote memory) คือ ความจำในวัยเด็ก หรือความจำในสิ่งที่ผ่านมาแล้วเป็นเวลาหลายๆ เดือน หลายๆ ปี และความจำใหม่ (recent memory) ซึ่งหมายถึงความจำในสิ่งที่เกิดขึ้นในระยะใกล้ๆ ไม่เกิน 2-3 เดือนที่ผ่านมา

ความจำที่ผิดปกตินั้น ได้แก่ การลืม หรือการที่ไม่สามารถเรียกความจำในประสบการณ์เก่าๆ ให้กลับมาสู่จิตสำนึก มักจะเกิดอย่างเฉียบพลันหลังจากได้รับความกระทบกระเทือนทางร่างกายหรือจิตใจ แต่อาจค่อยๆ เกิดขึ้นช้าๆ ก็ได้

ความจำที่ผิดปกติในรูปแบบอื่นๆ ก็มี เช่น เป็นความรู้สึกว่าได้เคยเห็นหรือคุ้นเคยกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาก่อน ทั้งๆ ที่ผู้ป่วยไม่เคยพบเห็นมาก่อนเลย แต่ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกดังกล่าวขึ้นมาเอง หรือมีความสับสนไม่แน่ใจว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความจริงหรือความฝัน เป็นต้น

8) ความผิดปกติในชาวปัญญา (Disorder of intelligence)

ชาวปัญญา หมายถึง⁹⁸ ความสามารถที่จะเข้าใจ ที่จะเรียกความทรงจำและนำไป ผสมผสานกับการเรียนรู้เก่าๆ เพื่อใช้จัดการกับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ความผิดปกติในชาวปัญญานั้น ได้แก่ ปัญญาอ่อน (mental retardation) ซึ่งหมายถึง การมีระดับชาวปัญญาที่ต่ำกว่าปกติ ซึ่งอาจจะสังเกตได้ตั้งแต่เกิด หรือในวัยเด็ก ทำให้มีความสามารถจำกัดในด้านการเรียนรู้ การปรับตัวเข้ากับสังคม การพัฒนาบุคลิกภาพ ไม่เจริญเติบโตสมวัย ซึ่งมักจะมีความผิดปกติในอารมณ์ร่วมด้วยเสมอ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้เป็นอาการต่างๆ ของโรคทางจิตเวช ซึ่งเมื่อได้ทราบ อาการในลักษณะต่างๆ นี้แล้ว แพทย์ก็จะมีแนวทางในการวินิจฉัยว่าเป็น โรคอะไรนี้ก็ต้องใช้วิธีการ เช่นเดียวกับการตรวจโรคทางฝ่ายกาย⁹⁹ คือมีการซักประวัติของผู้ป่วย ประวัติการเจ็บป่วยในปัจจุบัน ประวัติการเจ็บป่วยในอดีต ประวัติครอบครัว ประวัติการเจริญเติบโต ความสัมพันธ์ของผู้ป่วยกับ คนอื่น รวมทั้งปัญหาของผู้ป่วย การตรวจเลือด ตรวจปัสสาวะ ถ่ายภาพรังสี การตรวจคลื่นสมอง การตรวจสภาพจิตและการทดสอบทางจิตวิทยาด้วย แล้วนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้มานั้นเป็นแนวทาง วินิจฉัยโรคและการรักษาต่อไป

หลักในการตรวจอาการทางจิตเวชนี้ก็ใช้การสัมภาษณ์ผู้ป่วยและญาติหรือเพื่อนสนิท เป็นสำคัญ โดยการสัมภาษณ์ผู้ป่วยจะแสดงพฤติกรรมออกมาให้ทราบได้โดยกิริยา ท่าที การปฏิบัติ ตัว ความคิด และความรู้สึกต่างๆ และผู้ป่วยทางจิตเวชทุกรายต้องตรวจร่างกายโดยละเอียดเสมอ เพราะพบบ่อยๆ ว่าโรคทางกายเป็นสาเหตุของอาการทางจิตเวช และในบางรายผู้ป่วยมีทั้งโรคทาง กายและโรคทางจิตเวชร่วมกัน ดังนั้น การตรวจผู้ป่วยทั้งร่างกายและจิตใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะทำให้การวินิจฉัยโรคเป็นไปโดยถูกต้อง ไม่เกิดการผิดพลาดซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ผู้ป่วยถึงกับ เสียชีวิตได้

⁹⁸ สุวัทนา อารีพรพรค. (2524). ความผิดปกติทางจิต. หน้า 1-2.

⁹⁹ สมภพ เรื่องตระกูล. เล่มเดิม. หน้า 1-6.